NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXII. ÉVFOLYAM. 1911. JÚNIUS. VI. FÜZET.

A BÉKE ÜNNEPÉN.*

Szinte különös a mindennapi harcoló és különféle érdekekért viaskodó életben békeünnepről beszélni. És mégis örvendetes esemény, hogy legalább minden május 18-át — az első hágai békekonferencia megnyitásának napját — világszerte békenap gyanánt ünneplik. Különösen fontos e napnak az iskolákban való megünneplése, mert békeszeretetre, a békeügy iránti érdeklődésre készíti elő a jövő generációt.

Legelőször az olasz közoktatásügyi miniszter rendelte el a békeünnepet s a jó példát nemsokára az Egyesült-Államok is követték. 1909-ben az osztrák Reichsratban Masaryk képviselő indítványozta az iskolákban megtartandó békenapot, nálunk pedig 1907-ben Apponyi Albert gróf, 1910-ben Zichy János gróf kultuszminiszterek rendelték el. A magyarországi Béke-Egyesület — melynek buzgó vezére és elnöke Giesswein Sándor dr. orsz. képviselő, pápai prelátus — valamint a Magyarországi Nőegyesületek Szövetségének béke és választott birósági szakosztálya — Zipernowszky Károlyné lelkes vezetése mellett — béke istentiszteletekre hívják fel a különböző egyházakat, (melyek a legnagyobb készséggel tartottak tavaly is és reméljük, hogy az idén is tartanak békeprédikációkat) és felhívják a békeeszméért lelkesülő különböző nőegyleteket is, hogy foglalkozzanak ez időtájban e témával és tartassanak legalább egy békeelőadást minden május havában.

* A M. D. E. tanítónői szakosztályában május hó 13-án tartott előadás.

Nagy örömömre szolgál, hogy itt a Mária Dorothea-Egylet keretében én beszélhetek ma e tárgyról és elmondhatom egy vallomásomat, melyet valószínűleg sohasem mertem volna bevallani, ha a mai megtiszteltetés nem ér! Az én tapasztalatom szerint ugyanis ez az egylet azon ritka testületek közé tartozik, melynek választmányi s egyéb gyűlései csodálatosan nyugodt, öntudatos és békés hangjával, tiszteletet ébresztő komoly tanácskozmányaival jólesően lepi meg a harcias egyleti hanghoz szokott füleinket. Sohsem felejtem el, micsoda jól eső érzés fogott el némely más egylet kiabáló, békétlenkedő ülése után — hol az elnökség alig tudja lecsillapítani és megfékezni a nagy női tábor oknélküli, minden apróságért felfortyanó hangulatát — mikor legelőször jöttem ide választmányi ülésre és végig hallgatva a gyönyörű, fegyelmezett hangon tartott, fontos és komoly kérdéseket tárgyaló tanácskozást, nemcsak megpihent az előző ülésről felzaklatott és elégedetlen lelkem, hanem új bizalmat merítettem a sokat leszólt és kigúnyolt asszonyi munka iránt; valamint e jelentéktelennek látszó momentumból egy ösztönszerűen jelentkező reményt a nagy, egyetemes békeügyre nézve is.

És azt hiszem ebből az egyszerű, de rám nézve lélekemelő tényállásból mindjárt ki is indulhatunk tárgyunkat illetőleg. Ha egy nagy kiterjedésű, különböző egyéniséggel, különböző véleménnyel és vérmérséklettel biró női tábor, következetesen mérsékelt hangon és fegyelmezett modorban tárgyalhat, vitatkozhatik, munkálkodhatik, anélkül, hogy az ellenkező vélemények vagy ellentmondások kihoznák az egyeseket a sodrukból, vagy épen gyűlölködésre vezetnének, hogy ne lenne lehetséges az, hogy mondjuk a gyűlölködő, versengő és veszekedő nemzetek csak annyira is moderálják rossz indulatukat, vagy esetleges jogos felháborodásukat, hogy ne barbár módon egymás ártatlan rabszolgáit mészároltassák le, hanem emberi, kulturális és keresztény módon békebiróságot vegyenek igénybe. Nemzetközi választott vagy békebiróság dönt mint tudjuk az egyenetlenségek békés módon való elintézésében akkor, ha az államok

aziránt kötnek szerződést, hogy a köztük levő vitás ügyeket az általuk kijelölt és elismert bíróság ítéletére bizzák.

Tudjuk mi nagyon jól, hogy amit egy fegyelmezett kultúrtársaság produkálni tud, azt beláthatatlan időkig a nagy tömeg utána nem tudja csinálni; tehát lesz veszekedés, lárma és egyenetlenség még jó ideig. De valamint a privát életben a legdurvább és nyersebb emberek sem üthetik le egymás fejét vagy vehetik egymás vérét büntetlenül, még kevésbé a nemzetek jóváhagyásával és szentesítésével, ugyanúgy megkívánhatják a haladó századok, hogy ha már van is versengés és gyűlölség a nemzetek között, következetesen a mindennapi szokásokhoz és törvényhez *emberies* módon történjék a megoldás. Ha tehát még oly utópiának látszik is a legtöbb ember előtt a világbéke krisztusi gondolata, azt a törekvést csak mindenki megértheti és óhajthatja, hogy legalább kulturális módon történjék a viszály kiegyenlítése. Ez igazán a legkevesebb, amit a béke isteni gondolata elvárhat a föld szülöttétől.

Channing a szabadelvű kereszténység világhírű prófétája már 1816-ban egy Bostonban tartott béke-előadásban így szól:

«Nem szükséges-e, hogy a keresztények mindenütt azt törekedjenek kieszközölni, hogy a népek közti vitás kérdések — úgymint az egyes embereké — pártszenvedélytől ment békebiráknak adassanak át ítélés végett? Ez a gondolat kivihetetlenebb-e, mint az a gondolat, hogy a vademberek csordáit társadalmi rend állapotába helyezzük? Ez utolsót már ki is vittük; fel kellene-e kétségbeesetten hagyni az elsővel?»

«Azt mondják, hogy a háború gyulasztja a hazafiságot; midőn hazánkért harcolunk, megtanuljuk szeretni. Igen, de az a hazafiság, melyet a háború ápol, rendszerint ál és hamis; bűn, nem pedig erény; egy szűkkeblű, igazságtalan érzelem, mely arra céloz, hogy egy államot más népek megalázásával és megsemmisítésével emeljen fel. Az igazi dicső hazafi jól tudja, hogy az ő hazája jólléte is bevan foglalva a társadalom általános haladásába, s úgy is mint hazafi, úgy is mint keresztény, örvend a más országok szabadságán, boldogságán és nagyon óhajtozik azokkal békés és barátságos viszonyban élni.»

«Azt is mondották, hogy a háború megmenti a társadalmat haszontalan, erkölcstelen és megromlott tagjaitól. Irtózatos érvelés! Ha valamely kormány megteheti, hogy egy népet ebből a célból háborúba döntsön, éppen oly joggal a hóhérnak is adhatja azokat a polgárokat, kiket az állam terhének tart. Az igazság azonban abban áll, hogy a háború éppen annyi rossz egyént szül, amennyit meg-

semmisít. Egy elbocsátott hadsereg legalább is éppen annyi reménységnélküli emberrel árasztja el a társaságot, mint amennyit abból kivont volt. Van egy más módszer is, mellyel az államot a hasztalan és veszélyes tagoktól meg lehet menteni, amely bár nem olyan sommás, mint a háború, de sokkal hatásosabb. Ertem azt a fáradozást, amelynek keresztény egyének a tudatlanok és szegények képzése és nemesítése, különösen pedig a szegények gyermekei tanítása s erkölcsi nevelése végett magokat alája vetették. Krisztus követőit hathatósan kérjük, hogy ezen istenies törekvésben legyenek kitartók és terjesszék. Az erkölcsös és vallásos elveknek terjesztése a józan és tevékeny életre való szoktatás által a háborúnak egyik főbb forrását fogják kiszárítani. Amily mértékben néposztályaink erkölcsösebbekké és szorgalmasabbakká lesznek, abban a mértékben szűnik a szegénység; az ország népessége a jólét segédforrásaival egyensúlyba fogja magát tenni, s így természetesen apadni fog azok száma, kiknek a kolduláson és csatatéren kívül nincsen más választások. Jusson eszökbe keresztény barátim, hogy az önöket leginkább megillető háború a tudatlanság, bűn és nyomor elleni háború; ebben a háborúban pedig mutassanak éppen olyan fáradhatatlan és találékony erényt, amilyen által a világi harcosok kitüntek.»

Láthatjuk e majdnem 100 év előtt mondottakból, hogy a béke-mozgalom nem valami ultramodern hazafiatlan tünet, hanem egy ősi törekvés, melynek szálai az igazi vallásban és igazi hazafiságban gyökereznek.

És íme, akik hiszünk az ősi igazságokban és az ebből sarjadzó megújulásban, akik hiszünk a próféták és az előhirnökök megbízhatóságában és egy mindig tökéletesülő és fokról-fokra emelkedő szebb világ lehetőségében, nekünk kétszeres buzgalommal kell a béke korszakát minden egyes cselekedetünkkel és tanításunkkal elősegíteni! Nagyon könnyű dolgom van nekem itt, e nemes és a valódi céltól áthatott egyesületben, hol nemcsak a saját egyéniség nevelése és megfékezése, hanem egyúttal az egyetemes szociális nevelés a jelszó. Itt e megértő társaságban nagyon könnyű és aktuális a nemrég hallott kiváló szónoklatra: *Foerster*, zürichi egyetemi tanár előadására, és szociális nevelésre vonatkozó nézeteire hivatkozni, melyek szerintem előhírnökei a valamikor eljövendő békekorszaknak!

Bizonyára a legtöbben ott méltóztattak lenni és így emlékeznek, hogy beszédjében a fő motivum az önmegtagadásra, a mások érdekeinek előtérbe való helyezésére, a lélek fegyelme-

zésére való nevelés szükségessége és kiváló fontossága volt. Azzal a kijelentéssel, hogy meg kell az emberiséget arra tanítani, hogy mennyivel nagyobb és dicsőségesebb erő kell az indulat legyőzésére, a hangos kitörés visszatartására, mint annak féknélküli kiengedésére, hogy mennyivel értékesebb hang a nagy mindenségben a mértékletet produkáló «piano», mint a fékevesztett «fortissimo» — burkoltan bár, de kimondta az egyetemes nagy békére való nevelést, az emberi erőnek a visszatartóztatás művészetére való rendeltetését és az ezen alapon felépült társadalmak szükségességét!

Sohasem felejtem el azt a képet, melyet szemeink elé varázsolt annak elmondásával, hogyan küldte vissza a lépcsőn fiatalos energiával feltrappoló tanítványait azzal a megjegyzéssel, hogy örömmel látja és hallja mennyi férfias erővel birnak, de most már mutassák meg, hogy használva férfias akaratukat *mekkora erővel* tudják hangos mozdulataikat csökkenteni, *másnak* a füleihez moderálni . . .

Mélyen tisztelt Hallgatóság! Én ebben az öntudatosan halk és mérsékelt temperamentummal felvonuló fiatal seregben — mely szinte misztikusan vonult el a gyönyörű magyarázat alatt lelki szemeink előtt — babonás áhítattal már a nagy jövendő méltóságteljes, kötelességtudó, másokat respectáló visszatartóztatását, önmegtagadáson alapuló kulturáját láttam. Valószinűleg halk és discrète, de *feltartóztathatatlan* lépésekkel vezet ez az eszme a béke krisztusi elve felé.

És e pontnál bátran meg is állhatunk, mert ez magában foglal mindent! A családok, iskolák, testületek, a társas élet, valamint a felekezetek egymásközötti békéjét, melyek együttvéve alapul szolgálnak a nemzetek közötti harmoniának is. Felekezeti békéről lévén szó, gyönyörű volt Foerster tanár azon gondolata is, hogy tanítsuk meg a jövő nemzedéket egymás nézeteinek, egymás hitének a megbecsülésére. Ha még oly erősen állunk is a saját meggyőződésünk és hitünk mellett, azért tisztelhetjük, sőt *szerethetjük* másnak a hitét, másnak a vallását is, lévén az egyik vagy másik felebarátunknak kedves! Mekkora idealizmus,

mekkora megbecsülése az embernek, mekkora szeretet kell ehhez a gondolathoz s mennyire a békéből fakad és a békéhez vezet ez a mondás!

És mégis ha a békemozgalom jogosultságáról, terjedéséről és a hozzá való köteles csatlakozásáról beszélünk, legtöbb embertársunktól azt halljuk, hogy ő ebbe az egy mozgalomba nem megy bele, mert bár nagyon szép és kívánatos a békemozgalom célja, minden józan eszű ember tudja, hogy amíg két ember lesz a világon, addig harc és háború is lesz! Eltekintve attól a már előbb is tárgyalt nézettől, hogy hát ha lesz is beláthatatlan időkig viszálykodás és gyűlölség az emberek között, miért muszáj mindenáron vérengzéssel és kegyetlenséggel tetézni ezen amúgy is szomorú tényállást; még azt vagyok kénytelen megemlíteni, hogy ebből a mindennapi mondásból láthatjuk, mekkora szükségünk van a szociális nevelésre! Van-e szomorúbb jelenség a világon, mint az a tapasztalat, hogy az emberek absolute nem tudnak *hinni,* mert egész életük úgy van berendezve, hogy a magasztos, nagy tervek, nagy eszmék, mint az életen *kívül* álló utópiák lebegnek a szemük előtt!

Csak vegyük a normálisnak tartott színvonallal biró úgynevezett «előkelő» hangú családi életet! Mindent lehet benne találni, csak egymás megértését, egymás megbecsülését, a különböző természetek, nézetek békés összeegyeztetését ritkán. Senki a másik kedvéért nem áldoz fel semmit, senki saját magát le nem győzi a másik kedvéért.

A gyermekek előtt többnyire a lehető legléhább példát mutatják. A cselédekkel jóakarat és megértés nélkül bánnak és minél jobban kihasználják függő helyzetüket.

A nagyravágyás mérhetetlen arányokat kezd ölteni! Mindenki egy, sőt több fokkal és többet akar mutatni, mint a mi őt megilleti; tehát mindig a felebaráton való «túltevés» a jelszó. Az osztályok, felekezetek inkább gyűlölködnek, mint szeretetben élnek egymással; nem a közös vonásokat, az összekapcsoló, hanem a szétválasztó tulajdonságokat keresik. Szóval Foerster tanár kifejezésével élve, nem az önmegtartóztatáson alapuló no-

bilisan visszafojtott «piano», hanem mindig a kiáltó tülekedő és hangosan szereplő «fortissimó» a jelszó! Az a tünet, hogy mindenki fel akar tűnni és túl tenni máson, részint hangos magaviselettel, feltünő lakással, rikító öltözettel, kereknagyságú tollas kalappal, részint címhajszolással, ordós kitüntetéssel, felekezeti fensőbbséggel stb., stb. mind arra a harczias szellemre, arra a «fortissimó»-ra mutat, melyből a háború eszméje is táplálkozik . . .

Csodálkozzunk-e azon, ha ezen az alapon álló társadalom, melyben legutóbbi időben még egy lehetetlenül feltünő és rikító szinű vagy hangú művészet és irodalom is kezd túlkiabálni a discrète de izléses és méltóságteljesen «piano» hangokkal megkomponált igazi művészet felett — azzal felel kérésünkre, felszólításunkra, hogy hiszen szép-szép és megható a békeeszme — de azért durvaság, lárma, tülekedés és természetesen háború «mindig volt és mindig lesz».

Csak az a csodálatos, hogy ezek az ellenkezők többnyire jó keresztényeknek tartják magukat és verik a mellüket, hogy ők a keresztény programmot támogatják — de utópiák hajszolásába nem mennek bele! Szeretném tőlük megkérdezni, hát vajjon a kereszténységnek egész fenséges programmja mindezideig nem ugyanolyan állítólagos «utópiá»-nak bizonyult-e, mint a háborúellenes küzdelem?! Az előbb tárgyalt önmegtagadás, a mások érdekeinek előtérbe való helyezése, a tiszta, mocsoktalan élet és erkölcsiség, az eszmékért való nyilt és bátor kereszt-hordás nemcsak egyeseknél jelentkező ritka tünemény-e?!

Mutassunk csak egy társadalmat, hol nem a nyomor és elhagyatott állapot a legkiáltóbb és nem az erkölcstelenség a legfeltünőbb jelenség! És ez nem azt jelenti, hogy a materializmus felfogása szerint az altruizmus tana nem életre való, nem megváltó hatású, *hanem hogy e tan még sohasem ment kellőleg a köztudatba és gyakorlatba.* Sokkal nagyobb utópia a materializmus alapján álló szociálizmus. Mert hit és altruizmus nélkül hiába osztják fel a földeket, hiába szüntetik meg külső berendezéssel a nyomort, hiába írják zászlójukra a leánykeres-

kedés vagy a háborúellenes programmot az önzés, haszonlesés és élvezethajszolás theoriája — felebarátkiméletre nem vezet! S ha ma rendbe szedik a külső állapotokat, a kapzsiság és alantas tulajdonság holnap már újra lenyűgözi a gyengéket.

Hogy a materializmus az altruizmussal szemben határozottan önzést prédikál, mutatja egyik előkelő, nagy tekintélyű hívének egy nemrég megjelent nevelésügyi könyv előszavában való következő mondása: «ha a nevelő *becsületes* akarna lenni növendéke iránt, azt kellene mondani neki: ne légy szamár. Egyszer élsz csak, ne tekinteteskedd el az életedet. Ne törődj mással, mint magaddal, mert ha magad nem törődöl magaddal, más ugyan nem törődik. Tedd meg te, amit felebarátod magának kiván. Hajolj meg a hatalmasok előtt s nyargald le a gyengéket... tulajdonképen az volna a tökéletesen becsületes nevelő, ki növendékét tökéletes gazemberré nevelné és ha nem így tesz, nem tudom nem érez-e *lelkifurdalást,* mert a boldogulás módjainak megvetésére nevelte azt, akinek boldogulása az ő nevelő gondjaira volt bízva?» Igaz ugyan, hogy ezen elmélkedést gúnynak, keserűségnek is lehetne venni, ha két nagy jelentőségű mondást nem szőtt volna bele az író: «ha *becsületes* akarna a nevelő lenni», «nem érez-e lelkifurdalást». A becsület és lelkiismeret fogalmának mibenléte lévén minden irányra nézve ismertető jel, valamint a becsület és lelkiismeret fogalomban összpontosulván minden felfogásnak a legjava s legértékesebb része — világosan áll előttünk, hogy ha ezen irány az általa képviselt becsületre és lelkiismeretre hivatkozva ajánlja a más rovására való önzést és haszonlesést, akkor e tulajdonságok előtte a legértékesebbek!

Már pedig ezzel az alapelvvel semmiféle magasztos tervet, semmiféle önmegtagadáson alapuló missziót el nem vállalhat! Egyéni reformáció, a lélek átformálása nélkül igazi reformot nem tervezhetünk. Óriási akadály tehát szerintem minden nagy és nemes tervre nézve a materializmus terjedése! Eddig leginkább csak a közönyös és léha, pusztán névszerinti altruistákkal küzdöttünk, kik a hagyományos humánus eszméket sohasem vitték számottevőleg a gyakorlatba, sőt legtöbbször homlok-

egyenest cselekedtek saját tanaikkal szemben — ma már az öntudatosan és hivatásszerűen űzött önzés teszi tönkre — legalább egy időre — jogos törekvéseinket.

Nekünk, régi eszméket tisztelő, modern munkásoknak, minden igyekezetünkkel azon kell lenni, hogy mindenütt és minden téren, biztos alapon nyugvó altruista nézeteinket a gyakorlatba is átvigyük, emellett pedig úgy az erkölcsi törekvésekben, mint a békemozgalomban kötelességszerűen részt vegyünk.

Erre ismét azt szokták mondani, hogy hiszen, ha el is ismerjük a béke vagy más humánus mozgalom létjogosultságát, mit használ egy-egy ember előmunkálata vagy csatlakozása! Ki hinné el, hogy egy ember hozzájárulása vagy néhány ember tömörülése használ valamit egy ilyen távol álló hatalmas nagy tervnek! Ismét csak azt mondom: látszik, mennyire távol áll a nagy közönség attól az antik proféciától, hogy: «Valahol ketten vagy hárman egybegyültök az én nevemben, ott vagyok tiköztetek!» Minden nagy eszme, minden megváltói munka két vagy három ember összejövetelével kezdődött s miután velük volt az Igazság szelleme, előbb-utóbb diadalmaskodtak is!!

Még egy dologra vagyok bátor kitérni. Prohászka püspök — kinek nevét csak a legnagyobb áhitattal említhetjük mi asszonyok, bármilyen felekezethez tartozzunk is — a kath. nőtisztviselők közgyűlésén gyönyörű szavakban buzdította a hölgyközönséget arra, hogy tárják ki szivüket és lelküket a haladás szelleme előtt, mert nem élünk már a régi időben és a mai asszonyra nagy és fenséges feladatok várnak. Én is csak azt ismételhetem, hogy tárjuk ki egész benső valónkat a fejlődés szent törvénye előtt és ne féljünk a modern mozgalmaktól, ha biztos alapra, biztos örökségre támaszkodhatunk!

Mert minél jobban átadjuk magunkat a kor normális, egyenes úton való haladásának — mely szerintünk az Isten ujjmutatása — annál logikusabb és eredménydúsabb lesz otthoni, társadalmi, nevelői munkánk; annál tágabb körben lesz hallható és érvényes békés hangon mondott — békét hirdető szavunk.

Mélyen tisztelt hallgatóság! Nem régen hangzott el a

Mária Dorothea-Egylet keretében egy gyönyörű, poétikus előadás a Bánk bán tragédiában levő igazságszolgáltatásról. Világosan és nagy hittel van kimutatva az ötödik felvonásból az a leszűrődött igazság, hogy tulajdonképen az igazi igazságszolgáltatást mindig az Isten kezére, az Isten akaratára kellene bízni! Én hiszem teljes lelkemből, hogy nagy előmunkálatok és nagy, de csendes, a Teremtő által kijelölt küzdelmek folytán előbb-utóbb eljön az az ideális korszak, midőn Istenre bízva az ítéletet, az Isten általt szuggerált *emberies* módon oldva meg a problémákat ember-ember ellen nem fog többet fegyvert és nem egymás megrontására, lefokozására, hanem a felebarát felemelésére és megtartására fog minden erejével törekedni.

Ez lesz az a végső ötödik felvonás vagy az a Foerster-féle ideális korszak, midőn nemcsak szétszórtan, egy évben egyszer és akkor is leginkább teóriában ünnepli az emberiség a békét, hanem megszabadulva a durva vonásoktól, kiabáló hangoktól *egy* isteni harmoniában, *egyetlen* átszellemült «pianó»-ban és *egyetlen egy nagy békeünnepben* olvad össze az egész mindenség!

Budapest. *Perczelné Kozma Flóra.*

A GYERMEKVÉDELEMRŐL.

(Befejező közlemény.)*

Az állatvilágból véve néhány példát, világosan előttünk áll egy megdönthetetlen tény, t. i. a kitartás végtelen ereje.

Lankadatlan és folytonos munkájával foszlányokra rágja az ezeréves tölgyet a szu. Ott a hangyaboly, melyet akárhányszor is szétrombol tréfából a gyermek; mindannyiszor újra meg újra felépül, mert alatta ezrével nyüzsög, küzd és munkálkodik egy egyszerű földi rovar. Nem is szólva a méhekről, amelyek együttesen, egy célért élnek, vagy halnak.

Elismerem, hogy mi is munkálkodunk és mi is küzdünk szép és magasztos célokért, de köztünk és az állatok között az a különbség, hogy az ő munkájukban, az ő küzdelmükben *rendszer van,* holott a miénkben nincsen.

A gyermekvédelmi kérdésekben még mindig fennáll az a bizonyos tájékozatlanság, melynek oka a társadalmi osztályok teljes elszigetelésében keresendő, úgyszintén azon körülményekben, hogy a néppel nem érintkeznek és a szegénysorsúakkal szemben többnyire még mindig csak az alamizsnarendszert követik.

Már pedig e rendszer mellett ki van zárva, hogy a társadalmi körök szelleme átváltozzék. Nem elég a gyermekvédelmet csupán gondolkodásunk természetéből irányítva gyakorolni, hanem *mindenekelőtt* egy, a személyes tapasztalatokból keletkezett ismeret is kell hozzá.

* Az első közlemény az april-májusi füzetben van. *Szerk.*

Ez az körülbelül, amit az Országos Gyermekvédő Liga szelleméről akartam mondani; most pedig a Liga működéséről leszek bátor néhány adatot felsorolni.

Fennállása óta a gyermeknapokon befolyt összegekből és jólelkű emberek egyéb kegyadományaiból sikerült neki egynéhány év alatt sok ezer gyermeket megmenteni.

Ez a megmentés nem fictió, nem önámítás, nem számokkal való játszás, de igaz és valódi tény.

Saját költségére számtalan beteg gyermeket gyógyítószerrel látott el, orvosi kezelésben részesített, kórházban és üdülőtelepeken helyezett el.

A külföldi illetőségű gyermekeket mind itthon tartotta. Azelőtt, ha külföldi illetőségű ember meghalt, az árváját kivitték idegenbe, hogy a község gondoskodjék róla, bár az apa, anya évtizedekig élt itt s a gyermek magyarnak született, sőt sok esetben magyar anyától született.

A rideg törvény sok szegény özvegyet fosztott meg így a gyermekétől.

Ott, ahol az állam nem segíthet, segít a Liga, és magára vállalja a nevelést.

Különben is, nem eléggé hangsúlyozhatom azt, hogy az állam nemcsak, hogy nem tehet mindent, de igen gyakran előfordult már az is, hogy intézményei rosszaknak bizonyultak, példa reá a belügyminiszternek a mult nyáron kiadott két lehetetlen rendelete, melyek a gyermekvédelem terén kifejtett munkálkodásunkat alaposan megcsonkították és az állami telepbizottságok további működését a szó szoros értelmében veszélyeztetik.

A Liga továbbá intézeteket létesített a legkülönbözőbb fajtájú nevelésre; külön javítóintézeteket alkotott és elérte azt, hogy már a rendőrségen különválasztják a gyermeket a felnőtt gonosztevőtől.

A Liga továbbá kihozta a gyermeket a fegyházakból és börtönökből és hogy őket elhelyezhesse, létesítette intézeteit.

A bünöző gyermekek javára külön, széleskörű intézkedéseket tett. Kezdeményezte a gyermekrendőrség szervezését, amely

most már harmadik éve működik. 1908 julius óta működik s máris nagy eredményeket ért el.

Életre hívta a Liga a gyermekbiróság intézményét, amely 1908 október 1-jével kezdte meg működését külön ítélő tanáccsal.

A Ligába beolvadt a budapesti ügyvédi kamara gyermekvédő bizottsága, hogy a bűnöző gyermekek védelmének rendszeresítése keresztülvihető legyen. A törekvés sikerült s a Liga kebelében működik szép sikerrel a pártfogó osztály, derék főnöke: dr. Szentiványi Géza vezetése alatt.

Azonkívül patronage-rendszert alkotott az egész ország majdnem már minden részében s mindenütt szervezte a jogvédelmi bizottságokat. Az állami javitóintézetekből kihelyezett gyermekek patronage-a kizárólag a Ligáé lett.

A «Tengerre magyar»-t megpróbálta megvalósítani, ha csak kis mértékben is, amennyiben szerződést kötött a Magyar Keleti Tengerhajózási Társasággal, mely társaság hajóin elhelyez minden testileg alkalmas fiút, kinek nagyobb és szigorúbb subordinációra van szüksége, hogy maholnap egyenesen állhasson az életben. A fiúk mind fizetéssel lesznek alkalmazva.

Más egyesületeket is támogat a Liga anyagilag. Hosszú a támogatott intézmények névsora, s évről-évre szaporodik. A subvención kívül olyképen is támogatja a Liga az egyes intézményeket, hogy oda díjazás mellett helyezi el pártfogoltjai közül az odavalókat.

Ez bizonyítja talán leginkább, hogy a Liga nem konkurrense semmi más egyesületnek, hanem igenis az egész magyarországi gyermekvédelmi mozgalom és az összes hasoncélú intézmények *központi irodája,* és bőkezű támogatója.

Számos intézetet létesített, amelyek közül a jelentősebbek a következők:

1. az *ecseri* leánynevelőintézet, oly leányok számára, akik szigorított nevelésre lettek utalva. Az intézetben 30 leány van elhelyezve;

2. a *kőbányai* leánynevelőintézet, hasonló célú. A két leánynevelőintézet feje Dessewffy Emma, kinél fennköltebb és érté-

kesebb lény kevés van a világon. Nemcsak a szegénységből és nyomorból kiragadt leánygyermekeket veszi fel és adja vissza munkára, jóra képezve a társadalomnak, hanem az ennél nagyobb nyomorúságból: a bünből kiragadottakat is. Az intézetben 22 leány van elhelyezve.

3. A *nagyszöllösi* fiúnevelőintézet, hol ezidőszerint 90 fiút nevelnek. Abnormis agyú, de tébolydába nem való gyermekek jutnak ide s nyernek megfelelő gondozást és neveltetést. Idővel bővíteni fogják a helyiséget, úgy, hogy 200 fiú befogadására lesz képes.

4. A *rákoskereszturi* fiúnevelőintézet, szigorított nevelésre szorulók számára. Mint a Liga minden egyéb intézetében, a fiúk itt is a rendes iskolai oktatáson kívül ipari munkákban is nyernek oktatást s kerti és házi munkát is végeznek. 36 fiú lakja.

5. A *szegedi* Árpád-Otthon fiúk számára. Ezidőszerint 66 lakója van, melyek hajlamuk szerint ipari vagy mezőgazdasági képzésben részesülnek.

6. A *szaloncai* Szilágyi-Otthon, állami gyermekmenedékhelyek által elhelyezett, szigorított nevelésre szorult 35 fiú számára.

7. A *soproni* Széchenyi-Szeretetház, 50 fiú számára, javítónevelést szolgáló intézet.

Az eddig felsorolt intézetek csakis szigorított vagy javítónevelésre utalt gyermekek számára alapíttattak. Teljesen kifogástalan előéletű fiúk számára van a Ligának eddig három gyönyörű alkotása, a három iparostanoncotthona:

a) Kolozsvárott,

b) Nagyváradon és

c) Szegeden.

Az első kettő egyenként 40 fiúra berendezve, a szegedi 47-re. A közel jövőben még több ily iparostanoncotthont fog létesíteni a Liga sok nehézségekkel küzdő kisiparunk fölsegítése érdekében s nagyon sok helyről fordulnak már a Ligához és kérik az ilyen otthonok felállítását.

Ez otthonok lakói nappal mesterüknél dolgoznak, az éj-

szakát azonban otthonukban töltik, ahol ellátásukat is kapják és katonás fegyelemben és oktatásban részesülnek.

A Liga ezenkívül több fürdőkonviktust tart fenn különböző helyeken, számtalan gyermeket helyez el más egyesületek intézeteiben és sok más ily irányú egyesületet segít pénzzel. Egyszóval a Liga legfőbb törekvése kapcsolatot teremteni az egyes, gyermekvédelemmel behatóan foglalkozó egyesületek között s így hathatósan lendíteni a gyermekvédelem rendszeresítésének nagy és fontos kérdésén.

Ez az Országos Gyermekvédő Liga működése kivonatosan, vázlatosan, hogy a tisztelt hallgató közönségnek csak némi tájékozást nyujthassak arról, hogy egy rövid pár év alatt mi történt a társadalmi gyermekvédelem szempontjából.

Most pedig, mielőtt előadásomat befejezném, Önökhöz fordulok fiatal hölgyeim, akiknek érdekében rendezte az Országos Nőképző Egyesület az egész szociális tanfolyamot, s így a mai előadást is.

Az Önök kezébe van letéve a jövő társadalom szelleme.

Az Önök képzésétől fog függni, annak a szellemnek milyen lesz a tartalma, milyen az iránya.

Fektessék a legnagyobb súlyt a szívük és lelkük kiképzésére, mert ha *az* parlagon hever, bármibe is fognak, *egész munkát* sohsem fognak végezhetni.

Ne hagyják figyelmen kívül azt a megdönthetetlen igazságot, hogy a legkisebb munka sem foganatosítható *tőke* nélkül, és Önöknél a legértékesebb alaptőke *az asszonyi szív!*

Adják oda elsősorban a gyermeknek, adják oda szeretetből és kötelességből, mert ne feledjék el, hogy az árok szélére kitett, rongyokba burkolt gyermeknek is természetadta egyenlő joga van az élethez és a boldoguláshoz.

Ne hagyják majd ez irányban a jövő század kultúráját, a kínosan törpe stádiumában, mert a terebélyes fa is csak egészséges magból, jó gondozás mellett fejlődhetik.

Önmagából nem lesz naggyá semmi!

Igaz, hogy a nő, a modern kor túlfeszített fényűzése által

az utóbbi időkben sokat vesztett régi akaraterejéből és ősi heroizmusából, — hiszen azért haladunk előre olyan lassan, mihelyt a társadalom erejétől várjuk a mai szociális kérdések egy-egy jótékony reformját, — de szerintem, bármit vesztett is a nő a modernizmus következtében, legértékesebb kincsét: a *szívét,* nem veszthette el, és mihelyt a kor szelleme az *igazi hurt* fogja megpendíteni, hiszem, hogy azonnal hangot ád!

De a lant nemsokára az Önök kezeibe kerül, fiatal hölgyeim; keressék rajta azt a hurt, amely Önök által megpendítve visszhangot ébreszt minden más női szívben is.

Annak az elhanyagolt, züllésnek indult és összekínzott gyermekvilágnak legyenek a mentői és szószólói, de ha lehet, vegyék őket rögtön pártfogásukba még akkor, amidőn a teremtő kéz nyomása nem mosódott el és műhelyének füstpárája nem kopott le róluk!

Ne higyjék, hogy lehetetlen törekvést kérek én Önöktől!

Nem üres jelszavakról, nem meddő eszmékről és nem muló divatról van szó, hanem igen komoly és igen fennkölt szellemi átalakulásról, melynek az ország nyomorúságos népviszonyait nézve, igen messzire kiható nemzeti és sociális hordereje van.

Meg kell menteniök a pusztulásnak szánt csecsemőket, emelniök kell a nyomorban szülöttek értelmességét és keresni-kutatni, szt. Bernáthegyi komondorok példájára, azokat a gyermekeket, akiket agyongyötörnek. agyonkínoznak, azokat a halálraszánt mártirgyermekeket, akiket vagy szégyenből, vagy gyűlöletből, vagy nyomorból el akarnak tiporni!

Ne helyezkedjenek *azoknak* az álláspontjára, akik az öröklötten terhelt és degeneráltan született gyermekek megmentésére és javítására irányuló kísérleteket hiábavalóknak tartják, hanem a jövő korszellemnek az életébe, a szokásaiba, a felfogásába, a vérébe vigyék át azt a hitet, azt a törvényt, azt a kultuszt, azt a vágyat s azt a kényszert, hogy züllött gyermek ne létezzék, a beteg gyermek ápoltassék, mártirgyermek ne lehessen és a fiatalkorú bűnös javíttassék és vezettessék.

Ez nem utópia, fiatal hölgyeim, hanem ez *kultúra,* és en-

nek a kultúrának a megteremtésére kényszerítsék, tanítsák rá azokat a megszámlálhatatlan nagy számban levő női heréket, akik, sajnos, a társadalom túlnyomó nagy többségét képezik, akik gyermekkoruktól fogva nem szoktak munkához, akiknek kezök puha maradt és fehér, míg ellenben a szívök a gondolat és érzés hijján lassan elkérgesedett.

Még a kifáradt őstalaj is regenerálja magát, ha pihenni hagyták, annál inkább remélhetjük, hogy útban van a szellem regenerációja ily hosszas pihenő után!

Egy nagy költő mondotta, hogy a görögök az élet álmát a legszebben álmodták át; miért ne mondhassa majdan rólunk valaki, hogy mi az élet harcát a legnemesebb cél érdekében küzdöttük meg?

Küzdjenek tehát, fiatal hölgyeim, küzdjenek a gyermekért? Biztosíthatom Önöket, hogy e küzdelemben a nyers erő mindinkább alárendelt szerepet fog játszani és *ha* kitartanak, mind fokozatosabb befolyáshoz és diadalhoz fogják juttathatni az eszmét!

Most pedig két nagy és halhatatlan embernek az utolsó szavait adom át Önöknek, jelige gyanánt. Vessék szívükbe és írják fel zászlajukra!

A haldokló Goethe, megtört és homályos szemmel: «*Több világosságot*» kért.

Tolstoj pedig, az Egyetlen, az Óriás, az Utólérhetetlen, a nép Mæcenása, végsóhaja: «Emberek milliói!» volt.

Nem nekünk, az élet kedvenceinek, az élet dédelgetett kiváltságosainak kell több világosság, hanem annak a nyomorultnak, annak az agyongázoltnak, annak az agyongyötörtnek, annak a roncsnak, annak a gyámoltalannak, annak a védtelennek adjanak több világosságot, kenyeret pedig, magyar kalászból termett buzakenyeret a «gyermekek millióinak».

Budapest, *Gr. Vay Gáborné.*

A TÁRSADALOM MOSTOHA GYERMEKEI.

A mai korban a civilizáció hatalmas áramlatától senki érintetlen nem maradhat, mindenkire háramlik valami szociális feladat. Mintha egy varázsvessző érintésére leomlana az emberek egymás iránti közönyének választó fala, az csökken a fenhéjázó elszigeteltségre való törekvés. Világító sugárként terjed a szabadelvű felfogás a legcsökönyösebb szívek közt is és maholnap a kasztrendszer uralmát mint régmúltat emlegetjük. Felekezet és rangra való tekintet nélkül megalakúlnak a jótékony egyesületek és egy közös cél lebeg előttük: minél több sajgó sebet gyógyítani, könnyes arcot mosolyra deríteni, megtört lelkek vesztett egyensúlyát visszaszerezni. Áldott legyen, ki ilyképen gyakorolja kereszténvi szeretetét és nemcsak szóval, hanem tettel is kíván embertársain segíteni. Több társadalmi kérdés közeledik a megoldáshoz. Az angyallelkű nők felkarolják az elhagyott anyát csecsemőjével, állami intézmény védi a gyermeket, jogot szereznek cselédnek és munkásnőnek. A társadalom figyelme kiterjed mindenkire; legutóbb már «*Az angol nevelőnők otthona*» javára tartottak (teás) összejövetelt. Mintha mindenki jeligéjének választotta volna Endrődi kedves költőnk e szavát:

«Óh, ne fukarkodj szíved melegével
S amennyit adhatsz, adj a szeretettnek!»

Csak egy van, ki, midőn mindenki élvezi a szociális munka áldásait, egymaga áll ott rögös pályáján elfeledten, minden legkisebb támasz és védelem nélkül, kitéve az emberek szeszélyei-

nek, néha gonoszságának, küzdve a töméntelen előítélettel és az ósdi, a pedagógiai felfogással épen úgy, mint a következetlenséggel, lenézéssel.

Ez az elhagyott, védelmet sehol sem remélhető kultúrmunkás a *képzett magyar nevelőnő.*

Azon külföldiek ugyanis, kik rendesen diploma nélkül idevetődnek és gyermekeinkeit nyelvökre megtanítják, gyakran könnyebben élnek itt, mint otthon, helyüket könnyebben, bátrabban változtatják s abból a feltevésből indulva ki, hogy ők a «művelt, civilizáltabb» nyugati nemzetek gyermekei, követelőbbek és — többek vívnak ki maguknak! Pedig a magyar nevelőnő hírnevét ugyancsak rontja sok, anyagi vagy erkölcsi tekintetben hajótörött, ki úgy véli helyzetét megjavíthatni, ha idegen nyelvűségében bízva, nevelőnőnek megy minden megfelelő előtanulmány nélkül

Ezt a vállalkozást eltiltani senkinek sem áll jogában. De igenis, nemzeti érdek a magyar nevelőnő helyzetét megjavítani. Már régen, midőn a nevelőnő-képzőt megnyitották, kellett volna a megkülönböztetésről gondoskodni és mindenekelőtt a diplomás nevelőnőnek a nyugdíjaztatásra lehetőséget kellett volna nyújtani. Hiszen ez sok olyannak is joga, kinek tanulmánya és felelősségteljes szolgálata nem is hasonlítható azokéhoz. Rendesen azt az ellenvetést teszik erre nézve, hogy aki az államot nem szolgálja, nem érdemli, hogy annak nyugdíját élvezze. Jó, legyenek e feltételek kevésbbé kedvezők, csak engedjék meg, hogy a nevelőnő is befizethessen a nyugdíjalapra.

Hogy egyébiránt is mily tarthatatlan a nevelőnő mai társadalmi állása, azt az mutatja legjobban, hogy a végzettek nagy száma előbb-utóbb pályát cserélt, sőt jelentkezők hiányában előbb-utóbb bezárják a nevelőnő-képző intézetet. Pedig tudom, még mindig keresnek *elsőrangú* nevelőnőket s bizony nemzeti veszedelem lesz, ha *magyart* többé már nem találnak. Mert a nevelőnőnek szükséges műveltséget magánúton megszerezni nem könnyű feladat. Először kell, hogy a szülei házban megszokja azt a bizonyos tapintatot, jó modort, melyet könyvből sohasem

lehet megtanulni s kell, hogy alapos tanulással a képzőben önálló nevelővé fejlődjék. Hogyan lehessen valaki a szó szoros értelmében *nevelő*, ha nem bír maga kellő neveltséggel, ha ismeretei hiányosak, ha félszeg és nem tud magán segíteni bármily helyzetben is?

Nem eltörölni, megszüntetni kell tehát a nevelőnőképző-intézetet, hanem fejleszteni, tökéletesíteni, esetleg a felsőbb leányiskolákhoz csatolni, mert annak tanterve jobb előkészítést nyujt a nevelőnőnek, mint a polgári iskoláé. Eddig baj volt az is, hogy az előkelő családok számára képzett nevelőnők idejét elrabolta sok olyan tantárgy, melynek a nevelőnők az életben hasznát nem veszik, míg a művészeti tárgyakra nem jutott elég idő. Elengedhetetlen volna a nevelőnő-képzőben minden tanítványnak legalább 1—2 évre egy kis leányt oltalmába adni, hogy azt szabad idejében nevelje, (nem a gyakorlóiskolai tanítást értem) annak fölkelésénél, lefekvésénél jelen legyen, *gyakorolja a testi nevelést*, a játéknál figyelje meg hajlamait stb., — időnkint mintegy beszámolván «neveltje» haladásáról a pedagógiai tanárnak.

Azonkívül ideje volna, ha az írók annak, kit regényben, drámában minduntalan pellengére állítanak, mint első cselédet szerepeltetnek, valami úton-módon elégtételt szereznének a sok szenvedésért. Mert csak aki közelről ismeri a nevelőnők helyzetét, az tudja igazán, hogy a kedvezőtlen viszonyok hány igazi tehetségnek fonyasztották el energiáját, lelkes munkakedvét.

Itt én nem pro domo beszélek; én oly szerencsés viszonyok között, oly igazi lelkesedéssel működöm e pályán, hogy a szó szoros értelmében visszautasítottam, mikor községi polg. leányiskolánál állással kínáltak meg. Magam kitartó takarékossággal igyekszem félretenni csekély nevelői fizetésemből is a nyugdíjaztatás korára. De sokan vannak kedvezőtlenebb helyzetben, soknak lehetetlen a megfelelő összegeket félretenni, sok kiről a munkából időnek előtte. Bizony nem esnék méltatlanokra, ha a sajtó felkarolná ügyünket, ha segítene itt is, mint oly sokszor a közvéleményt kialakítani, ha segítene a nevelőnők nyugdíjjogosultságát kivívni.

A «Mária Dorothea-Egyesület» úgy tudom, felemelte szavát a nevelőnők érdekében s kérvényezte, hogy az országos tanítói nyugdíjalapból, megfelelő befizetésekkel a nevelőnők is nyugdíjat biztosíthassanak maguknak. A sajtó messzehangzóvá és foganatossá tehetné e kérést, ha a magyar írók azt rokonszenvükkel kitüntetnék.

Mindennek meg lenne az az eredménye, hogy a nevelőnő szilárd, biztos talajt nyerne, hogy a jelesebb erők sem menekülnének más pályára, hogy általában több kedvet, nélkülözhetetlen lelkesedést meríthetnének működésükhöz.

A képzés megfelelőbb szervezése lehetővé tenné, hogy a családok is jobban megbecsülnék a nevelőnőt és a fizetési viszonyok is javulnának. A tanítónőképző-intézetek és a nevelőnőképző fennállásuk óta minden évben kibocsátottak egy-egy sereg magyar nevelőnőt, kik sorsuk javulását várják. Eddig hiába várták, de ezeken *segíteni most sem késő!*

De míg megdobban egy nemes kebel, ki szánalommal és buzgó rátermettséggel tettre indítja a többit, addig is kérem, kedves Társnőim, szervezkedjünk, érintkezzünk valami útonmódon, legcélszerűbben a «Mária Dorothea-Egyesület» és a «Nemzeti Nőnevelés» útján, hogy más támasz hiányában legalább egymást támogassuk, főként hogy a tapasztaltak útbaigazítsák a kezdő tapogatódzókat.* Mert a tudomány ugyan fegyver az élet küzdelmében, de csak annak kezében, ki tud vele bánni.

Savona-Zinola, Itália. *Krompecher Irén.*

* A «Mária Dorothea-Egyesület» irodája eddig is szíves készséggel segítette tettel-tanáccsal a hozzáfordulókat. Ha *minden nevelőnő* keresné a kapcsolatot az egyesülettel, az önsegítés legmegfelelőbb módjára lelnének. Az egyesület szívesen nyujt segédkezet a nevelőnőknek nyugdíjalap létesítésére is, amint rajtuk elhelyezés, állásközvetítés s ideiglenes otthon nyujtása által eddig is minden lehető alkalommal segíteni törekedett.

Szerk.

A X. ÉSZAKI ISKOLAI KONGRESSZUS.

(Harmadik és befejező közlemény.)*

A svéd, norvég és dán tanügyi viszonyokat *Aas*, norvég iskolaigazgató hasonlította össze. Az előadás szerint Svédország négy évfolyamú tanítóképzése, a másik két ország három évfolyamú tanítóképzése fölött áll; a svéd tanügy sokkal inkább emancipálta magát a protestáns egyház befolyása alól, mint a másik két ország tanügye. A tanítók anyagi és társadalmi helyzetét s az iskolák szervezetét tekintve Svédországé a vezető szerep, azonban különösen újabb időben a másik két ország is mindent megtesz, hogy Svédországgal haladjon.

Falbe-Hansen dr. kjöbenhavni tanítónő az északi államokra nézve fontos ügyet tárgyalt: az északi népeknek egymással való sűrű érintkezése megkívánja, hogy a svéd-norvég-dán nyelvhasonlóság alapján e nyelvek kölcsönös megértetése az iskolák tantervében helyet foglaljon, de nem az idegen nyelvek tanítási módjával. Elegendő a rokonnyelven írt értékes, gyermeknek való szép szöveg olvasása és magyarázata, esetleg a szomszédos államok kiküldött tanítói által vezetett rövid tanfolyam.

A testi nevelés fontosságáról, az úszás, életmentés tanításának szükségességéről, az iskolaegészségügyről is szólott néhány előadás, melyekkel kapcsolatban a már több helyt megvalósított iskolaorvosi rendelés általánosítását, a tanulók osztálybeli lét-

* Az első és második közlemény a megelőző füzetekben van.
Szerk.

számának csökkentését égetően szükségesnek mondották az előadók. *Samzelius Lejdström* asszony a helyes légzés és a mekanikailag helyes beszéd fontosságát fejtette ki különösen oly egyénekre nézve, akik sokat ülnek és akiknek sokat kell hangosan beszélniök. Hogy gyenge tüdejű és gégéjű emberekre mily kitünő hatással van a szakszerűen vezetett lélegzési és beszédgyakorlat, azt bebizonyította a tapasztalat. Az iskolákban e tekintetben a tornát, éneket és olvasást tanítók bizonyos elvek alapján hasznosan működhetnek össze. A kongresszus határozata szerint az összes tanitóképzők növendékeinek alapos oktatást kell nyerniök a légzési- és beszédgimnasztikában részint saját, részint jövendőbeli növendékeik egészsége érdekében. Az előadó három nő és egy férfitanítványán érdekes lélegzési és beszédgyakorlatokat mutatott be, amelyekkel nagy tetszést aratott. *Högström* kisasszony, a stockholmi leánytornaügy igazgatója, azt fejtette ki, hogy noha egész Európában a svéd tornászatot ismerik el legjobbnak, mégis — helyiséghiány és hiányos tornatanító kiképzés folytán — a svéd tornászat Svédországban nem érvényesül kellőleg, különösen a vidéki városokban és kisebb helységekben. Szükség van ezért vidéki tornatanítói gyakorlati kurzusokra és elméleti előadásokra. Mihelyt a tornatanítónők mindenfelé ismerik a helyes tornászati módot, ők maguk fognak legjobban munkálkodni célszerű tornafelszereléseken.

Tornabemutatóval is szolgált a kongresszus. Az Engelbrecht-iskolának kis létszámú osztályokra mintaszerűen felszerelt tornatermében 7—8 éves gyermekeket — fiúkat és lányokat együtt — vezetett egy fiatal tanítónő. Egy óra folyamán szabadgyakorlatok — közbe-közbe légzési gyakorlatok — könnyebb szergyakorlatok, futás, bukfencezés és játék kerültek sorra. A tanítás legnagyobb értéke abban állott, hogy egy-egy gyakorlat nem tartott öt percnél tovább, hogy a tanítónő e kis gyermekeknél a gyakorlatok kivitelének szépségére még nem fektetett különös súlyt, nem töltötte az időt hosszabb magyarázatokkal és így igazán sokoldalú, élénk mozgást, felfrissülést hozott létre. Mint ahogy általában ez a svéd iskolai tornászat legelső elve és célja. Az

iskola udvarán két csoport középiskolás leány és két csoport fiú mutatott be szabad-, rend- és egyszerűbb szergyakorlatokat. Itt a mozdulatok fegyelmezettsége hatott. A tanulók praktikus tornadresszben voltak; a leányok — a tanítónők is — sötétkék svéd szoknyanadrágban és fehér blúzban. Ez a dressz azonban nem általános az iskolákban és jellemző, hogy az összes ruhákat három stockholmi nagy cég ajándékozta ez alkalomból a leánytanulóknak és tanítónőknek.

A város nagy sporttelepén is volt tornaünnepély, amelyben 7—14 éves leányok és fiúk vettek részt. A gyermekek nem voltak egyenruhában. A leányok kalapban vagy anélkül, a fiúk sapkában, a tanítónők kalapban jelentek meg. Mindez levont valamit az ünnepély összhatásából. A felvonulás négyes sorokban történt (két fiú, két leány), minden gyermek kezében kis svéd zászló volt; a menet élén két elemi iskolai tanuló zenekar haladt. Szabadgyakorlatok nem voltak. Volt azonban tamburinlapda-, füleslapda-, lapdakergető, stafétafutás, végül csnpán leányok játszottak énekes játékokat; az utolsó játékhoz narancssárga, fehérrel visszahajtott főkötőben vonultak fel és közös játékban egyesültek.

A kongresszus nőtagjai számára érdekes előadást rendezett a nők szavazatáért küzdő stockholmi egyesület. *Ellen Key*, *Margareta Holmgren* és *Ellen Hagen* beszéltek a svéd és dán tanítónők intenzív munkájának latbavetéséről arra nézve, hogy e két országban is törvénybe iktassák a nők szavazati jogát, a mint az Finnországban és Norvégiában már megtörtént. Ellen Key hármas feladatot tűz a tanítónők elé: az ifjúság eszének és szívének nemes fejlesztését, az általános béke és a társadalmi igazságosság eszméjének ápolását.

A kongresszusnak koronás vendége volt a Blasieholm- és Skeepsholm-templomban. Gusztáv svéd király megszakította nyaralását, hogy az északi államok iskolaügye iránt való érdeklődését a kongresszuson megjelenésével is bizonyítsa. Kamarása kíséretében érkezett Dalin és Lind tanítók előadására. A gyűlések a svéd királyhimnusszal, az elnökök pedig nehány egyszerű,

meleg szóval üdvözölték a királyt, aki azután a hallgatóság sorai elé tett karosszékben foglalt helyet s egy ideig hallgatta a szónokokat.

A kongresszus rendezősége gondoskodott arról, hogy tagjai ingyen tekinthessék meg Stockholm nevezetességeit. Ezek ki is használták az alkalmakat s nagy tömegekben keresték fel különösen a történelmi ereklyékben, néprajzi s népművészeti gyűjteményekben gazdag Északi-Múzeumot és a Riddarholm-templomot, amelynek kriptáiban híres svéd nemesi családok tagjaitól környezve alusszák örök álmukat rég letűnt királyi nagyságok. A legrégibbek már úgyszólván csak számok a sorban; az újabbak közt a nagy Bernadotte János emléke látszik frisebbnek és a nemrég ideköltözött nagylelkű Oszkár királyé, akinek szárkofágját babérkoszorúk illata lengi körül.

Szórakozásban is bőven volt részük a kongresszistáknak. Első estén a svéd rendezőség Stockholm legelegánsabb nyári helyiségében, a magaslatok lejtőjén fekvő «Hasselbacken» kertjében látta vendégül a tagokat. A pompás ételsor és lelkes felköszöntők hangulatában a rendesnél is mesésebb szépséggel hatottak az alant elterülő város szigetszilhuettái, a hegysoron épült szemben fekvő déli városrész háztömbjei, templomkupolái s az egész városnak száz meg száz, csoportokban, vonalakban és elszórtan felcsillanó, bajókon úszó, vizekben tükröző lámpavilága.

Második nap estefelé a tagok tiszteletére a Svéd Színházban a Dán Tanítók Énekkara énekelt; a zeneakadémiában és három templomban pedig orgona-, hegedű-, gordonka- és szólóénekszámokból álló hangverseny volt.

A harmadik nap délutánján ½6 órakor Stockholm négy kikötőjében nem kevesebb, mint 20 nagy hajó várta a kongresszistákat kirándulásra a Mälar-tó szigetvilágába. Változatosság kedvéért azonban úgy 5 óra tájban szürke párákba borult a város. Eltűntek a déli part magaslatai, el a Skeppsholm- és Kastellholm-sziget parkjai, párákba veszett a királyi kastély grandiózusan egyszerű tömbje és szomorú sejtelmekkel tódult

7000 tanító a város minden részéből a kikötők felé. 1/46 órakor megeredt az eső és könyörtelenül zuhogott le a partokon összegyűlt tömegekre, hajókra és a Stockholm városát keresztülkasul szeldelő csatornavizekbe. Szebb jövő reményében mégis hajókra szállott a kongresszus. Iskolai zenekarok vidám muzsikába kezdtek és a hajók nehéz, lassú mozgással indultak ki a Mälar vize felé. Egy óra hosszat csupán csorgó vászonfödélzetben és egymás szemléletében gyönyörködhettek a bús kirándulók. Ekkor azonban kifogytak a felhőkből a vizek, eloszlott a szürke borulat és húsz hajó népe üdvözölte egymást a százkarú, ezerszigetű tó vizén. Egész kis ármádia; a kultúra szolgálatában, magas ideálokért küzdő csapatok. Húsz hajó födélzetéről hétezer ember lelkéből szálltak skandináv himnuszok, északi melankoliával telt melódiák és vidám dalocskák a légbe. A szigetek esőgyöngyös lombjai csöndesen bólintgattak. A hajók megállás nélkül kanyargós körútban tértek vissza Stockholm esti ragyogásába.

Az utolsó nap délutánján már nem voltak gyűlések. Programm szerint az összes kongresszisták Stockholm magasan fekvő népkertjébe, a «Skansen»-be gyülekeztek, hogy szabad ég alatt egyesülve zárják le a nagy találkozást. Permetező esőben sok-sok esernyő feketéllett a kanyargós útak fölött. Öt órára azonban már csak könnyed, világos felhőket kergetett a friss szél. A svéd flotta zenekara a finn lovassági indulóval felvonult Skansen legmagasabb helyére, a «Renberg»-re, ahol a szónoki emelvény póznáján vígan lengett a sárgakeresztes kék svéd lobogó. Félhatkor öt ágyúlövés dördült el a terrasszon és felhangzott a svéd himnusz. A négy nemzet kongresszusának elnökei a jól végzett munka tudatában, a továbbhaladás reményében és az összetartás jegyében zárták le a X. északi iskolakongresszust. *Schéele F.* egyet. tanár a svédek, *Tuscen* egyet. tanár a dánok, *Raeder* igazgató a norvégok, *Ruin* egyet. tanár a finnek nevében beszélt. E beszédekben a pedagógiai ideálok vörös fonala mellett volt egy másik, párhuzamosan haladó és épen oly erős, vörös fonal, amely specifikus jelleget adott ennek az északi kongresz-

szusnak és amely engem, az ideszakadt idegent mélyen megkapott: *a kultúra munkásainak politikák, nemzetiségi ellentétek, egyéni kicsinyességek fölé emelkedő hatalmas egységesítő ideálja a négy északi nemzet keretében.* E nagy ideál befolyása alatt elenyésztek itt a dán-skandináv évszázados történelmi reminiszcentiák sötét árnyai, behegedtek a norvég-svéd szakadásnak még nagyon is friss sebei, a Balti-tenger tulsó partjáról pedig áthangzott a svéd kultúrával összeforrott finn kultúra zenéje. Azt hiszem, nem állok egyedül a kongresszisták közt azzal a meggyőződésemmel, hogy a kongresszusnak két legkiválóbb alakja a svéd *Schéele* tanár és a finn *Ruin* tanár volt. Schéele az ő világos, logikus, higgadt eszével és agilis természetével, Ruin pedig az ő mindeneket meghódító meleg szívével. Mikor Ruin tanár búcsúbeszéde megtartásához az emelvényre lépett, kitörő tapsvihar fogadta; beszédét sokszor szakította meg a tömeges «bravó!»; befejező szavai pedig eggyé forrasztották 7000 ember lelkét: «Midőn a népek szimpatiája oly mértékben találkozik és nyilatkozik meg, mint e kongresszus folyamán, akkor az együttlévők oly történelmi momentumot élnek át, amely világosságot áraszt messze jövőkbe. Mi finnek örülünk, hogy e találkozásban részt vehettünk. A világbölcsesség ugyan vállat von «oly kézzelfoghatlan valami fölött, mint amilyen a rokonszenv és azt tartja, hogy erre építeni nem lehet, mi finnek pedig ugyan megtanultuk, hogy csupán sajátmagunkra támaszkodhatunk, mégis mélyen érezzük és tudjuk, hogy a rokonszenv önbizalmat ébreszt és megkettőzteti az erőket. Adja Isten, hogy a testvéri szeretet az északi országokban győzelemről győzelemre haladjon és bevilágítsa a jövőt. Virágozzék az északi testvérnépek nemes egyessége!» Úgy éreztem, hogy e kongresszus alkalmával a finn kultúrcsapat nehéz idők előérzetében jött baráti kézszorításra a Balti-tengeren túlról. A nehéz idők már megkezdődtek. Lehet, sőt valószínű, hogy e baráti kézszorítás sem tetszett Russziában. Ma nehéz szívvel, könnyes szemmel nézik és viselik a finnek a történelmi események folyását.

A búcsúbeszédek után a kongresszisták bejárták Skansen

tipikus kis parasztházikóit és meglátogatták a sátor alatt tanyázó lapp familiát. Az egyik paraszthéz mellett pásztorkürtöt fújt egy öreg parasztasszony; Jöddes-kövénél *Carlander M.* koncerténekesnő hegedűkísérettel svéd népdalokat énekelt; a másik paraszthéz mellett lévő nagy kövön mesét mondott egy anyóka; félnyolckor egy csapat svéd tanítónő és tanító különböző vidékről való népviseletekben népies táncot lejtett a tánctéren; nyolc órakor a bokrok, fák keretébe helyezett nyári szabad-színpadon régies, naiv kis svéd népszínművet adtak elő. Aki már nem kapott itt helyet, az táncolhatott a tánctéren, hallgathatta az Idunhall hangversenyét, vagy gyönyörködhetett a terrasz alatt elterülő város csillogó szépségében. Gyönyörű Budapest, a te grandiózus esti szépséged merült fel emlékemben! Tíz órakor megszünt a muzsika, a színészek eljátszották játékukat, a táncolók kifáradtak s Skansen vendégei sűrű csoportokban vonultak le az útakon.

Másnap, 13-án, ráadásul még egy nagy hajó vitt egy kirándulókedvű nagy csapatot három órai útra, a Mälar egyik szigetén fekvő bájos Strängnäsbe, ahol a svédek értékes kis kiállítás keretében mutatták meg, hogy miként kell a templomokban, sekrestyékben itt-ott szétszórt egyházi műkincseket összegyűjteni, kegyeletes szakértő kézzel konzerválni (nem javítgatva restaurálni) és a közönségnek hozzáférhetővé tenni.

Este a kongresszus tagjai részére rendkívüli, mérsékelt árú előadást rendezett a Drámai Színház. Strindbergnek egy régi, klasszikus nyelvezetű történeti drámáját, a «Mäster Olof»-ot adták elsőrangú szereposztásban. A színház ezzel az előadással kezdte meg — a szokottnál előbb — működését a nyári szünet után. Meglepett úgy a színház belső berendezésének, mint a színpadi díszleteknek mesterien finom összeállítása. Láttam már nagyszerűbb, pazarabb, fényesebb színházakat, de nemesebb ízléssel berendezettet még nem. Tiszta fehér stukkaturás emeletszegélyek, igen kevés arany; pasztellkék páholytapéták és síma függönyök; pasztellkék posztóval párnázott mahagoni támlás- és erkélyszékek; meseszerű svéd-gobelin-függöny a színpad előtt;

a menyezeten Larssonnak áttetsző színekben tartott freskója, mely körül elrejtett, láthatatlan villamos lámpák fénye sugárzott le a nézőtérre; előadás folyamán a páholyokban, erkélyeken, karzaton apró, zöld lámpácskák égtek. A szalonszerű találkozócsarnok fehér márványfalaiban Pauly és Kronberg tájképei; néhány színész, színésznő fehér márványmellszobra, egy híres színész arcképe nagy festőállványon; egyetlen, nagy, pasztellszínekben tartott, kékalapú, gyönyörű svédszőnyeg a padlón. Mindenünnét valami kristályos, nemes tisztaság lehellete érintett.

Másnap, 14-én már csak itt-ott tűnt fel az utcákon egy-egy iskolajelvényes bevásárló alak. Jöttek a geologusok, agrogeologusok, eszperantisták; velük együtt újabb jelvények, kokárdák és az ezekkel járó szép, jó és főként — tudományos dolgok. Ez volt aztán az idegenforgalom!

Budapest. *Danielné Lamács Lujza.*

A FIZIKA-TANÍTÁS REFORMJA A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁBAN.

Kétségtelen, van haladás a nőnevelés terén, ha csak pár évtizedre tekintünk is vissza. De igazi nagy lépés majd az lesz, ha végre belátják, hogy a nők műveltségének ideálja nem lehet kisebb, mint a férfié. Ha végre megszűnik az a téves felfogás, hogy a nő minden magasabb műveltsége és a világnézeti látókörének minden tágulása főleg humaniórák tanulásának eredménye.

Ezt az ideált a modern ember szemével kell keresni; akkor lehetetlenség lesz észre nem venni a kor szellemének változását e téren is. Mert bármennyire is tágkörű az általános műveltség fogalma, az kétségtelen, hogy manapság már megszűnt ez a téves felfogás, hogy e fogalom körében a természettudományokat a mennyiségtannal kapcsolatban a nyelvi történeti tárgyakhoz képest alárendelt szerep illetné meg.

Ha nem is vívták még ki e tárgyak azt a helyet, mely megilletné őket minden helyes nevelés körül, értékelésük megkezdődött. Mind általánosabb lesz az a nézet, hogy igazi humanisztikus nevelés a természettudományok nevelő értékének igazi kihasználása nélkül el sem képzelhető. A mai kor szellemének megfelelő nevelési ideált keresve, nyilvánvaló, hogy nem lehet e fogalom körét anélkül megszerkeszteni, hogy a természettudományok ennek tartalmában, mint minden igazi nevelés értékes tényezői, jelentős helyet ne nyernének.

Foglalkoznak is az illetékes körök nemcsak külföldön, hanem nálunk is ily reformeszmékkel, de nálunk csak a fiú közép-

iskolák körében. De a fentebb érintett okoknál fogva ily reformeszmék megvitatása nem volna időszerűtlen a mi iskolanemünknél sem. Mert a lányok mai kiképzése még csak vágyat sem kelt általános műveltség után, nemhogy nyujtani igyekeznék azt.

Szükség volna a mai kor szellemének megfelelő leányiskolákra. E leányiskolák tantervében illő teret kellene biztosítani a természettudományok és a mennyiségtan számára is. Mert mi sem alkalmasabb a lélek kiképzésére e tárgyaknál. Az értelem az ítélőképesség, a megfigyeléshez való szokás erősödését elsősorban e tárgyak volnának hivatva elősegíteni. Az önálló és gazdaságos gondolkodáshoz szükséges következetesség megszokására semmi sem alkalmasabb náluknál.

Már pedig a hiányok, amik a mai nőnevelés terén észlelhetők, első sorban éppen azok, amiknek megszüntetését csakis e tárgyak nevelő értékének kellő kihasználásával kapcsolatban remélhetjük.

A poroszok, akik a reformok terén radikálizmussal éppen nem vádolhatók, belátták ezt. Nyomát is találjuk ennek a legújabb (1908) felsőbb leányiskolai tantervben, amidőn szükségesnek tartják hangoztatni az egyoldalú nőképzés hátrányait. Figyelmeztetnek arra, hogy a nő érzelmi világa ne fejlesztessék aránytalanul értelmi világához képest, hanem arról kell gondoskodni, hogy ő is ismerje meg a való életet, annak viszonyait önállóan tudja megítélni. De nemcsak hangsúlyozza a tanterv az értelmi kiképzés fontosságát, hanem már némi gondoskodás is történik a tanterv keretében ily irányú nevelés céljából, amennyiben a felső négy osztályban a mathematikai órák száma osztályonkint 3-al szerepel, továbbá a tananyag is helyesebben van összeválogatva, mint nálunk.

A természettudományi oktatás tanterve is e reform jegyében született, nem az órák számát tekintve, hanem a tantervben e tárgyak tanítására vonatkozó utasítások szempontjából. A kiválasztott tananyag feldolgozására vonatkozó methodikai megjegyzések ugyanis már reformszellem bélyegét viselik magukon, amennyiben kívánatosnak tartják, hogy a természettudo-

mányok tanításának alapját lehetőleg a tanúlók önmunkássága képezze.

Az amerikaiak és angolok már e téren is jóval előbbre vannak, mert náluk nem pusztán akadémikus értékű megjegyzésekben és utasításokban merül ki e kérdés megoldása, hanem eltalálták a megoldási módot is, a célhoz vezető utat is, amidőn megértve a kor szellemét a természettudományok tanítására vonatkozó minden reformszellemet nemcsak a fiú, hanem a leányiskolákban is igyekeznek gyümölcsöztetni; náluk ugyanis reform irányban tanítják e tárgyakat a fiúknál és leányoknál egyaránt.

A természettudományi oktatás alapját úgy a fiúknál, mint a lányoknál a laboratóriumi munkásság teszi. Belátták, hogy nemcsak a fiúkat, hanem a leányokat is szükséges önállóságra nevelni, szükséges az élettel megismertetni. Már pedig ez önállósághoz szoktatásra — mint később látni fogjuk — semmi sem alkalmasabb e tárgyak ilyen módon történendő tanításánál. De példák keresése miatt nem is kell oly messze fáradnunk. Itt van a közeli kis Bulgária, már ott is tért nyert a reformszellem, e reformirányú tanítás a leányiskolák körében is.

Talán ideje lenne nálunk is megfontolás tárgyává tenni, hogy és mint lehetne az immár egész kulturvilág tanügyi köreit foglalkoztató reformeszméket gyümölcsöztetni a felsőbb leányiskoláknál is? Hogy és mint lehetne a természettudományok nevelő értékének teljes kihasználására teret biztosítani a felsőbb leányiskolák tantervében is?

De, minthogy nálunk arra, hogy a természettudományok nevelő értékét a leánynevelés körül is kellően gyümölcsöztethessük, egy igazi megoldás van csak és ez a felsőbb leányiskolák teljes reformja, — ami pedig a közel jövőben nem remélhető — addig is, minthogy céltudatos képzésnek a helyes tanítási módszer nem kevésbé fontos eszköze, mint a tanítandó anyag mennyisége, talán nem lenne felesleges, ha legalább arról történnék gondoskodás, hogy a mai tanterven belül annyira, amennyire a keretek megengedik, e reformeszméket legalább e tárgyak helyes

tanítási módjával kihasználhassuk, ami a tantervben történendő kisebb változások segítségével könnyen megvalósítható.

De mielőtt a felsőbb leányiskolákra vonatkozólag pozitív javaslattal lépnék fel, talán nem lesz felesleges, ha röviden érintem azokat a reformgondolatokat, melyek a középfokon történendő természettudományi oktatásra vonatkoznak.

A természettudományok tanításának reformjára vonatkozó összes újabb törekvéseknek közös vonásuk, hogy a tanulók önmunkásságát kívánják fokozni. A tudás, mint öncél megszünt a tanítás főcélja lenni; nem csupán bizonyos mennyiségű ismeret elsajátítására kell törekedni, hanem képesíteni is a tanulót önálló munkásságra, a tudás önálló megszerzésére.

Ez a gondolat domborodik ki azokban a reformmozgalmakban, a melyek a természettudományok tanításának célját a mai kor szellemében igyekeznek kitűzni. E reformmozgalmak azonban nemcsak a tanítás czélját, hanem az utat is megjelölik e cél elérésére.

Így: 1. minthogy a természettudományok tanúlása első sorban hivatott önállóságra nevelni, alkotásra képesíteni, ne arra törekedjünk tanításukkal, hogy a tartalmukat alkotó tényeket, törvényeket, jelenségeket megtanítsuk, hanem hívjuk fel a tanúló figyelmét, illetve irányítsuk érdeklődését a tények, jelenségek megfigyelésére. De a kutatáshoz, a megfigyeléshez szükséges szellemmi munkát a tanúló maga végezze, mert csak ily módon szokhatja meg a tanúló az előítéletek nélküli önálló gondolkodást, csak az ilyetén, minden idegen beavatkozástól menten szerzett pszichikai energia tekinthető igazán értékesnek, gyümölcsöztethetőnek. 2. A természettudományokat nem eredményei teszik nevelési szempontból első sorban értékessé, hanem inkább módszerük. Erről azonban csak akkor lehet a tanúlónak helyes képe, ha e tárgyak tanítására az előbb hangsúlyozott szempont figyelembe vételével igyekszünk módot találni. Mert az a mód, ahogyan ma tanítják e tárgyakat, a fentebb kitűzött cél elérésére éppen nem alkalmas. A mai módszerrel a tanúló nem jut közvetlen kapcsolatba a jelenségekkel. Nincs alkalma kihasz-

nálni azokat a képességeket, amelyek egy jelenség pontos és helyes megfigyeléséhez szükségesek.

Már pedig a képességek kifejlődésére módot kell nyujtanunk, enélkül ezek nem hogy fejlődnének, inkább visszafejlődnék. Ennek megakadályozására, illetve a fejlődés elősegítésére csak oly módszer alkalmas, amely által a tanúlónak az a passzivitása, amelyre a mai tanítási mód őt kényszeríti, a tanítás folyamata alatt megszűnnék és felváltaná az az aktivitása, amelyet előbb kivántunk.

Erre pedig egy mód van: a tanúló önmunkássága és egy hely: ez a laboratórium. Csak a laboratórium lehet az a hely, ahol a tanúló a természet titkaiba betekintést, a természet törvényeiről tiszta képet nyerhet; csak a laboratórium lehet az a hely, ahol e tudományok módszerével megösmerkedhetik, annak értékéről fogalmat szerezhet. Csak itt tanulhatja meg az önálló, elfogulatlan, objektiv gondolkodást, csak itt szokhatja meg a körültekintő, logikus, kritizáló megfigyelést. Ép ezért a természettudományok tanítását a tanúlók laboratóriumi munkásságára kell alapozni. A természettudományok között a természettan elsősorban alkalmas arra a nevelő szerepre, amely a természettudományok tanításának elsőrendű feladata. Tehát e tárgy az, melynek ilymódú tanítása első sorban kívánatos.

Mert a mai demonstráló eljárás végre is a tapasztalatok szerzésének nem igazi módja. Ez a módszer különösen akkor, amikor tapasztalatok gyűjtéséről van szó, tehát ép a kezdő fokon nem alkalmas erre a célra. Mert eltekintve attól, hogy bizonyos fokig szuggeszció hatású a tanúlóra, amennyiben nem azzal a teljes elfogulatlansággal indul útnak a tanúló, amelyre ép ekkor volna szükség, hogy megszokhassa a teljesen független, önálló munkásságot; a tanúló előtt nem is elég határozottan domborodik ki, mi a különbség a tapasztalás és a hallás-olvasás útján, tehát bizonyos mértékig tekintélyi alapon szerzett ismeret között? A tekintélyre építés pedig ily korán csak a gondolkodás autonómiájának rovására történhet.

Az amerikai és angol iskolák már több mint két évtizede,

hogy az iskolai kisérletezést felcserélték a tanúlók laboratóriumi munkásságával. Az amerikaiak és angolok példája termékeny talajra talált a franciáknál, ahol 1902 óta már ily módon tanítják a természettudományokat.

Bár Németországban is jó ideje, hogy ily irányú reformmozgalom megindult, mindamellett csak újabb időben kezdett nagyobb hullámokat verni. Így pl. már a bajor reáliskolák legújabb (1907) tantervében a fizikatanításra vonatkozólag az a határozott utasítás foglaltatik, hogy a demonstráló és theoretikus tanítás a tanúlók laboratóriumi munkásságára alapozandó, mert ez a tanítási mód igen alkalmas arra a czélra, — *különösen az alsó fokon* — hogy a tanúló a fizikai folyamatokról tiszta képet nyerjen és megszokja a fizikai gondolkodást.

E reformmozgalom hullámai Ausztriába is átcsaptak, ahol a legújabb (1909) középiskolai tanterv erősen hangoztatja a fizikai gyakorlások fontosságát; e gyakorlatok nemcsak azért fontosak, mert a tanulók érdeklődését e tárgy iránt fokozzák, hanem egyszersmind kiválóan alkalmasak hozzászoktatni a tanúlót már az iskolában a türelmes, gondos, becsületes munkához.

De nemcsak külföldön, hanem nálunk is felismerték e reformmozgalom pedagógiai fontosságát, amennyiben több középiskolában folyik ily irányú munkálkodás. De míg pl. az angoloknál nincs iskolanem, ahol a természettudományok tanítása nem ily módon történik, mert amint az angol mondja: «No science without practical work» más országokban pedig, így pl. Poroszországban már a leányiskolák körében is ily munkásság folyik, addig nálunk e reformmozgalom csak akkora erőre tudott szert tenni, hogy egy pár középiskola ily irányban kísérletezzék. De arról, hogy más iskolanem — mint pl. a felsőbb leányiskola is — e reformtanítás előnyeit értékesíthesse, szó sincs.

Talán nem lenne felesleges, ha már nálunk is legalább meggondolás, illetve kísérletezés tárgyává tennék, hogy és mint lehetne e reformeszméket a mi iskolanemünknél is gyümölcsöz-

tetni, illetve a természettudományok oktatását már a mostani keretek között is ez irányban vegezni?

Több körülmény szól amellett, hogy a mi iskolanemünknél elsősorban kellene kihasználni e tanítási mód előnyeit. Általános pedagógia szempontokon kívül kívánatos volna ez: 1. mert ez a tanítási mód volna hivatva azokat a hibákat lehetőleg ellensúlyozni, amely hibák a jelenlegi egyoldalú nőnevelés járulékai.

2. Ez a tanítási mód a maihoz képest a leánytanulóra könnyítést jelentene. Tehertöbbletet csak a tanárnak okozna. Sőt azt hiszem, üdülés lenne a tanuló számára ahhoz képest, ahogy manapság, akár ezt a tárgyat, akár a többi tárgyakat tanítják. Mert — eltekintve attól, hogy az agynak más módú foglalkoztatása már magában pihenés számba megy — oly munkát, melyet az ember örömmel, kedvvel végez, nem érez annyira meg, mint aminél ez a lelki gyönyör hiányzik. Már pedig e fajta tanulási módnál a tanulót ez a lelki gyönyör lépten-nyomon kíséri; mert élvezi a saját munkájának eredményét; hasonló ez az öröm ahhoz, amit a felfedező érez, amikor valami igazságot a napvilágra hoz. Ily módon tehát igazi tudásra tesz szert a tanuló, amennyiben munkája lelki szükség eredménye.

3. E tanítási mód mellett szól nálunk az a körülmény is, hogy a mi fizikai tanításunknál, a tények, tapasztalatok gyüjtése a főcél. Már pedig a tanulóra nézve, csak az bir a valóság erejével, a mi közvetlen tapasztalata körébe esik. Igazi tapasztalat neki, csak saját megfigyelésének, munkásságának eredménye. Mert az sem igazi tapasztalat reá nézve mit mi tapasztalásként közlünk vele, sem az előtte végzett kísérlet eredménye nem nevezhető valójában annak. Mert a tapasztalás ezen módjánál a tanulóra nézve ép a legfontosabb hiányzik és pedig az ő aktivitása; mert az a passziv szerep, ami neki jelenleg jut a kísérletnél, ezzel korántsem egyenértékű. Magasabbfokú tanításnál esetleg mellőzhető, bár ott is ajánlatosabb e mód. De kezdő fokon ez az egyetlen helyes eljárás.

4. Mi annál is könnyebben választhatjuk ezt az igazán helyes utat a tanításnál, mert azok az akadályok, melyek más

iskolanemnél nehezebben, nálunk a legkönnyebben eltávolíthatók. Így a tanúlók aránylag csekély létszáma mellett nagy kiadástöbbletet sem okozna, mert kevés hely, kevés eszköz kellene ahhoz képest, amennyire szükség van egy nagy létszámú intézetben, vagy ahhoz képest, ahol a fizika tanítása nem kezdőfokú tanítás.

5. Végül a fizika e reformirányú tanításának a mathematikai oktatás is hasznát látná, amennyiben megkönnyitené a reformeszméknek érvényesülését a mathematikai oktatás körében is. Mert a laboratóriumi munkásság nagyban elősegítené a függvényekben való gondolkodás megszokását. A függvényszerű gondolkodás ugyanis tényleges mérés nélkül alig alapozható meg. Pedig az újabb reformmozgalmak ép ezt tekintik a mathematikai oktatás főcéljának.

Az amerikaiaknál a mai tanítási mód nyomait sem találjuk már. Náluk ugyanis sem előadási terem, sem előadási óra nincs, hanem csak laboratórium és laboratóriumi munkásság. De a mi célunknak megfelelőbb volna — a szerintünk tökéletesebb — német eljárás.

De e tanítási mód berendezésének részletkérdéseire, vagyis hogyan és mint volna ez a kérdés nálunk a praktikus szempontokra való tekintettel megoldandó, e rövid értekezés keretében kitérnünk nem lehet, de nem is szükséges.

Itt csak annyit akarok megjegyezni, hogy ami a kérdés pénzügyi oldalát, jobban mondva, ami az e fajta tanításhoz szükséges eszközök beszerzésének költségét illeti, ez nem akkora, hogy nálunk e tanítási mód bevezetésének komoly akadálya lehetne. De legalább is annak semmiképp sem lehet akadálya, hogy már a közel jövőben legalább egy-két helyen ily irányban kísérletezés, tanulmányozás tárgyává tegyék e kérdés megoldását s e reformtanítás, bevezetésének módját.

Fiume. *Ányos Armin.*

AZ ÉJJELI MUNKA TILALMA.*

A szociálpolitika nem halad mindig a logikus észszerűség vonala mentén, hanem olyan útvesztőt rajzol néha az élet szövetébe, hogy végül alig találunk el a mesterséges tömkeleg rejtekeibe sülyesztett probléma lényegéhez. Az éjjeli munka kérdésének a lényege is teljesen eltűnt az évtizedek óta körülötte folyó elvi és gyakorlati küzdelemben, amelynek vértelen, csupán szociálpolitikai szemfényvesztésnek minősíthető eredménye a tíznél több munkást foglalkoztató üzemek munkásnői éjjeli munkájának eltiltása.

Ennek a tilalomnak semmi köze az éjjeli munka problémájának hármas gyökerű lényegéhez. A probléma maga ez: a férfi- és a nőmunkás személyes fizikai és erkölcsi érdekeinek meg a családnak szempontjából ártalmasabb-e az éjjeli ipari munka a nappal végzettnél? Erre a kérdésre az összes kutatók egyértelmű *igennel* válaszoltak. A szociálpolitika feladatait ez az «*igen*» félre nem ismerhetően megjelölte. De hiába állt világosan előttünk az egész éjjeli munka teljes eltiltásának kényszerítő követelése, a szociálpolitika önfejűen elfordult a természetes, egyenes úttól.

Csináltak éjjeli munka eltiltást, de nincs benne köszönet. Szabad ezentúl is éjjel dolgozni a nevezetes egyezmény min-

* Nemzetközi egyezmény alapján az európai államok egy része eltiltotta a tíznél több munkást foglalkoztató üzemek munkásnőit az éjjeli munkától. A mi parlamentünk legközelebb tárgyalja az erre vonatkozó javaslatot. Ezért, mint rendkívül időszerű felszólalást közöljük e cikket, noha tartalmával némely tekintetben nem értünk egyet.

Szerk.

den országában. Szabad oktalanul, helytelen beosztás, kapzsiság vagy egyéb szégyenletes okból éjjeli munkára berendezett üzemekben. Szabad otthonmunkában, a háziiparban. Szabad sok országban még a gyermekeknek is. Szabad a gyermekét váró vagy csecsemőjét szoptató asszonynak is. Mindenkinek szabad, csak annak az ipari munkásság összességéhez mért elenyészően kis számú nőnek tilos, aki *tíz munkásnál többet foglalkoztató üzemben* dolgozik. De ennek, leszámítva a leszámítandókat, szemfényvesztő, a munkaadó kívánságára mindenütt és mindenkor megkerült törvényes tilalmak szerint akkor is tilos, ha tízszer annyit keres, mint a tíznél kevesebb munkást foglalkoztató üzemben törvényesen nem «védett» dolgozó asszony. Akkor is, ha a valóban el nem tiltható, éjjeli munkára berendezett üzemnek a jól fizetett munkása.

A szociálpolitikai gondolatokat is végig gondoló megállapíthatja, hogy a hirhedt-híres egyezmény a látszat kedvéért nemcsak elhomályosította a kérdés lényegét, hanem súlyosan megnehezítette a megismerését.

Az egyezmény megalkotói azzal védik alkotásukat, hogy az egész tilalmat nem tudták volna a szerződő államoktól kicsikarni, be kellett hát érniök a legsúlyosabb baj orvoslásával, a legveszélyeztettebbek védelmével. Ha az egyezmény ezt tényleg elérte volna, örömmel üdvözölhetnők benne a végcélhoz vezető első lépést. Csakhogy a szerződés tárgyában — a tíznél több munkást foglalkoztató üzemek munkásnőiben — semmiképen sem tudjuk megtalálni a legveszélyeztettebbek jellegét.

Akár az egyénre, akár a családra gyakorolt hatását kutatjuk az éjjeli munkának, legszorgosabb tanulmányozás mellett sem tudtunk egyetlen megcáfolhatatlan adatot találni annak igazolására, hogy az éjjeli ipari munkának az egyénre (csupán felnőtt munkásokat tartunk szem előtt) gyakorolt rossz hatása súlyosabb és veszedelmesebb lenne a nőre, mint a férfira nézve. Semmi sem bizonyítja, hogy a férfi szeme kevésbbé sínyli a mesterséges világításnál való dolgozást, mint a nőé, hogy ő a nőnél kevésbbé szenved a mi éghajlatunk természetével ellen-

kező életrend alatt. (A mi éghajlatunk mellett a nappali alvás korántsem olyan üditő, mint az éjszakai.)

Az *egyén fizikai* veszélyezettsége teljesen egyenlő, akár férfi-, akár nőmunkásról van szó. E tekintetben tehát a nő éjjeli munkájának különleges eltiltása nem indokoltabb, mintha pl. egy ilyen védőtilalmat csak a görögkeleti vallású munkásra mondanának ki. Az egyént fenyegető *erkölcsi* veszedelmek ugyanilyen pártatlanul merednek a férfi- és nőmunkásra, sőt ha a férfi erkölcsi vétségeit ugyanolyan mértékkel mérnék, mint a nőét és ha ebből kifolyólag a férfi abbeli veszélyezettségét szintén tanulmányoznák, talán a férfit még a nőnél is jobban fenyegető bajok veszedelmére találnának. Marad a *család* érdeke. A munkásnőt különleges tilalmakkal védők erre az érvre támaszkodnak legerősebben. Ez a támasz is csak látszólagos. A család nem csupán anya és gyermek közössége, hanem hármas egység, amelynek az apa is része. Abszolut értelmében a szónak tehát nem védjük a családi életet, ha az apának megengedjük az éjjeli munkát, az anyát pedig eltiltjuk tőle. De ilyen értelemben nem is kellene a hajadont, elvált vagy özvegy asszonyt a férjessel egy tilalom alá fogni. Kétségtelenül nem a család együttdolgozása, együtt-pihenése, szóval együtt-élésének lehetővé tétele vezetett a nevezetes egyezményhez.

A különleges tilalom jóindulatú indokolása végre a jövő nemzedék érdekeiben találja meg a csúcspontját. Alaposabb és mélyebb vizsgálódás azonban itt is megmutatja, hogy a *születendő* gyermeket az apa éjjeli munkája ép úgy — sőt talán jobban — veszélyezteti, mint az anyáé. Mert ha kétségtelenül súlyos veszedelem az anya éjjen át való foglalkoztatása, a férfi éjjeli munkájával járó nagyobb alkoholfogyasztásából eredő mérgezés még végzetesebb fajromlási faktor. Fajfejlődési szempontból sem indokolt tehát a különleges tilalom. A fajfejlődés érdeke az egész éjjeli munkának a radikális tilalma. (Mindenkor kivétel lesz a közforgalmat, világítást stb. szolgáló üzem.)

Legnagyobb a tévedés pedig, ha a gyermek nevelésének és ápolásának feladatával indokolják a nő éjjeli munkájának a

tilalmát. Itt már a rövidlátóság és rosszhiszeműség sokrétű hálója csavarja körül a problémát, amelynek legfontosabb igazságai ezek: A munkásnő nem luxusigények fedezéseért dolgozik — akár éjjel, akár nappal — a gyárban, hanem mert a technika fejlődése és a társadalmi berendezéseknek vele járó átalakulása kényszeríti a nőt, hogy az ő régi munkáját annak új műhelyében végezze el. Aki azelőtt otthon font, szőtt, kenyeret sütött, ecetet készített stb., stb., az most ezeknek a készen vásárlandó anyagoknak az árát kénytelen «készíteni». S minthogy pénzt verni tilos, nem teremtheti elő másként, csak munkával: ezt a kényszert siratni annyi, mint a társdalom fejlődésén búsulni.

De bizonyos, hogy a produktiv munkának ilyen változása kihívja a nő kettős megterhelésének észrevevését. Ez a túlterhelés mindig megvolt, csakhogy amíg a nő minden dolgát otthon végezte, nem vették észre. A túlterheléstől azonban nem védjük meg a nőt, ha az elkerülhetetlen kenyérkereseti munkáját megnehezítjük. Kenyeret kell keresnie és az otthonát is el kell látnia. Ha az éjjeli munkából kiszorul, nappal keres kenyere és éjjel látja el a háza teendőjét. A szóbanforgó tilalom épen csak megnehezítése a nő kenyérkereseti munkájának. *Semmi egyéb.*

A kivételes tilalom védői is elismerik, hogy ha nem tiltják el az egész éjjeli munkát, a kivételes tilalom alá eső munkásnő — minthogy pénzt keresnie kell — rosszabbul fizetett nappali munkára, otthoni munkára, házi iparra, esetleg erkölcstelenségre kényszerül. Csupa olyan kárpótlás, amelyben sem az egyén, sem a család, sem a társadalom szempontjából nincsen köszönet.

Mindezek mellett aztán megmarad a nő számára a család ellátásának és ápolásának a kötelessége is, úgy hogy a tilalom nemcsak egy parányival sem változtatta jobbra a nő helyzetét, hanem erősen megrontotta.

Mindezekből ezeket a követeléseket kell leszűrnünk: *a)* Az éjjeli munka teljes eltiltása, férfiakra, nőkre egyaránt. A nélkülözhetetlen éjjeli munka jobb fizetéssel, rövidebb munkaidővel

és egyéb kedvezményekkel való kárpótlása férfiak és nőkre nézve egyformán. *b)* Az anyaság biztosítása és fokozottabb jogvédelme, de nemcsak a tíz munkásnál többet foglalkoztató üzemek alkalmazottaira, nem is csupán az összes munkásnőkre, hanem minden asszonyra kiterjedően. *c)* A háztartás reformja (a milanói, frankfurti, a letchworthi stb. munkásháztartások mintájára) megkönnyítendő, hogy a munkásnő ép úgy, mint a munkásférfi, kenyérkereseti munkája után emberséges pihenést élvezhessen, emberséges viszonyok közt.

A szóban forgó egyezmény igazolja Paulsen System der Ethik-jének egyik állítását: «Az altruisztikus szándék korántsem biztosítja a jótékony hatást. Akárhány jótétemény csupán rosszat szül.» A nő éjjeli munkájának különleges tilalma a mai állapottal járó nehézségek és terhek egyikét sem szünteti meg, sőt inkább még súlyosbítja a munkásnő és általa a társadalom bajait. Ezért az érdekelt nők tiltakoznak az ilyen «védelem» ellen és követelik a társadalom haladásával összhangban lévő megoldását ennek a kétségtelenül égető problémának. Mi, feministák hisszük, hogy a törvények csak akkor védnek majd bennünket igazán, ha módunkban lesz azokat a férfiakkal együtt alkotni.

Budapest. *Bédy Schwimmer Rózsa.*

HÁZIIPAR ÉS IPARVÉDELEM.*

Mielőtt megkezdeném rövid ismertetésemet, engedjék meg nekem, hogy hálás köszönetet mondjak az intézet igazgatónőjének azért a szíves készségért, amivel alkalmat adott nekem, hogy itt, a jövő Magyarország tanítónői előtt a magyar iparvédelméről beszélhessek. Mert a magyar ipar fejlődését illetőleg önökbe vetem minden bizalmamat, reményemet. Mi öregek csak a magvetők vagyunk, az új nemzedék, leányok és ifjak szent kötelessége, hogy az a mag el ne pusztuljon, kikelve, terebélyes fává nőjjön s megteremtse az önálló vámterülettel, iparral bíró, gazdag, szabad hazát. Ebben a színmagyar tanítónő-képzőben, ez idén lelkes, fölemelő II. Rákóczi Ferenc-ünnepélynek voltam tanúja; ahol igy éreznek, így emlékeznek meg nemzetünk dicső hőseiről, ott az iparpártolásban is méltó segítőtársakra fogunk találni.

Egy még ma is élő francia iró: Edmond Rostand mondja, Napkelet királykisasszony darabjában, hogy: «Egy bűn van csak, a közöny és egy erény van, a lelkesedés».

Ne feledjék el soha ezt a mondást, mert azt a bizonyos magyar közönyt kell önöknek majd az életben megtörniök, a reájuk bízott fiatalságot arra tanítani: ne csak üres jelszavakkal szeressék a hazát, hanem tettekkel is pártolják a magyar ipart. Ez minden magyar ember kötelessége, mert nem a rosszban, a közönyben, önzésben, hanem a jóban, a lelkesedésben rejlik az erő forrása.

* A budapesti II. ker. tanítónőképzőben tartott előadás.

Azok, akik ezt tudták, érezték, néhány év előtt megalakították a *Magyar Védő-Egyesületet*, melynek célja a magyar ipar pártolása, fejlesztése. Vagy nyolc év előtt Csongor György felsőbb ipariskolai tanár tanítványaival látogatta a budapesti és vidéki gyárakat. Elszomorodva tapasztalták, hogy úgy a munkások, mint az üzem vezetői magyarul nem tudtak, hanem csak németül vagy tótul, magyar szót sehol nem hallottak s még inkább megdöbbentek azon, hogy voltaképen mily szegény a gyáriparunk. Sokat búsulva, tanakodva ezen, Pálfi József, Csongor egyik lelkes tanítványa, vállalkozott arra, hogy a fővárosban iparvédő társaságot szervez. Az ő tervezgetésük akkor nem sikerült, de az eszme élt és fejlődött s később meg is alakították idősb Barthos Tivadar elnökségével az «Iparpártoló Szövetség»-et. Csongor György dolgozta ki a munkatervet és eleinte a VIII. kerületben a tavaszmező-utcai Morbitczer-féle vendéglőben gyűlésezett az akkor már számos iparossal megnövekedett szövetkezet, ugyanazon helyiségben, ahol a 40—47-es években irodalmunk nagyjai: Jókai, Petőfi és Vörösmarty és mások gyakran megfordultak. Később a Barcsay-utcai gimnáziumban, majd a kádárok és kaptafások irodahelyiségében húzták meg magukat. Ekkor csatlakozott hozzájuk Dobieczky József honvédezredes és Dobieczky Sándor államvasúti főmérnök, orsz. képviselő is. Az ezredes lelkesítő hatással volt a munkatársakra, annyit tett és dolgozott az egyesületért, hogy elhunytát az ügy nagy veszteségének tekinthetjük. Lelkes munkásságban méltó követője testvére, Dobieczky Sándor, ki ép most egy érdekes, tanulságos darabot írt «Nem adózunk» címmel az Uránia-színház részére, melyben a külföldi iparcikkek fogyasztásából származó nemzeti veszedelmet ékesen szóló képekben mutatja be, felhíván a figyelmet az itthon is megszerezhető ipartermékekre.

A Dobieczky testvérek csatlakozásuk után az «Iparpártoló Szövetség» nevet cserélt és megszületett a «Magyar Védő-Egyesület». Lapot indított, mely «Iparvédelem» címmel ma is fönnáll, melyet négy korona tagsági díj fejében a tagok havonta egyszer kapnak. Tetőpontját érte el a szövetség fejlődése, amikor

a «Tulipán Szövetség»-gel egyesült, de ez a kapcsolat rövid életű volt, mert a «Tulipán Szövetség» csakhamar kivált a kötelékből és tagjai az «Országos Háziipari Szövetség»-et alapították, mely nem annyira az ipar, mint a népipar terjesztését tűzte ki céljául és Izabella főhercegnő fővédősége és gróf Batthyány Lajosné, Andrássy Ilona elnöksége alatt több ezer magyar és tót munkásnőt foglalkoztat.

A népipar fejlesztésével a «Háziipari Szövetség»-en kívül a kereskedelmi és földmívelési minisztérium is tervszerűleg foglalkozik. Most, hogy a tavaszi mezei munka kezdetével véget érnek a földmívelésügyi minisztérium támogatásával rendezett mezőgazdasági háziipari kurzusok, érdekes összeállításban látjuk, hogy a földmívelő munkások részére való téli munka szerzése milyen sikert ért el. A rendezett kurzusokon tizenhatezer munkás vett részt és alakult az országban 112 háziipari szövetkezet. Ezek a szövetkezetek, valamint a kurzus hallgatói ezen a télen egy millió korona árút készítettek, illetőleg adtak el. Azok a munkások, akik előbb tanulták meg a háziipari foglalkozásnak valamely ágát, a nemrég alakult kosár- és háziipari részvénytársaságoknál találnak téli munkát és keresetet. Csak maga a szabadkai részvénytársaság 5000 munkást foglalkoztat. Az országos háziipari szövetségnek ezer mezőgazdasági munkás dolgozik. A magyar kosárárúnak megnyilt az *amerikai piac;* sőt Egyiptomba is szállítunk, főleg utazókosarat, melyből most huszonnégyezer korona értékű árút küldött el az országos háziipari szövetség. A mezőgazdasági háziiparosok, akik nem szórványosan, hanem értékesítő szövetkezetben vagy csoportban dolgoznak, ez évben három millió koronán felül kaptak munkabért s volt olyan háziiparos, aki a télen százötven koronát is keresett. Ez pedig nagy szó az alföldi munkáshajlékban, ahol télen keresethiány van és a munkásnak vagy a nyári keresetéből kell élni, vagy, ami szintén nem szokatlan, a jövő évi keresetre kell adósságot csinálnia. Ezekkel a háziipari kurzusokkal pedig beigazolódott, hogy a földmívelő munkásnak kézügyessége elegendő arra, hogy hamarosan elsajátítsa a mezőgazdasági házi-

iparnak valamelyik fajtáját s idők során az illetékes tényezők még arra a kedvező tapasztalatra is jutottak, hogy a magyar munkás kedvvel űzi a háziipart, egyáltalán nem lohasztja kedvét az, hogy a háziipari foglalkozás átlagos napi keresete nincs arányban a tavaszi napszámbérrel, mert tudja, hogy télen ez a kisebb napi kereset is valósággal áldás magára és családjára.

A «Magyar Védő-Egyesület»-nek is van több vidéki fiókja, hol szintén az ipar és háziipar terjesztésén dolgoznak. Van itt a fővárosban is, a VII-ik kerületben, a dob-utcai elemi iskolában egy pipere kosárfonó és művirágkészítő tanfolyama; a kosárfonást Szirtesné Bajza Margit, a művirágot Szirmainé tanítják igen szép eredménnyel.

A Magyar Védő-Egyesület tagjainak száma körülbelül 10,000, de ha az a bizonyos magyar közöny nem volna, lehetnénk százezeren is és akkor gyárakat létesíthetnénk s valóban felvirágoztathatnánk a magyar ipart, mely valóban életképes. Van a belföldön is elismert asztalos iparunk, mégis sok úri menyasszony kelengyéje Bécsben készül. Cipőiparunk mindjárt a párisi után következik, oly finom és csinos munkát végeznek cipészeink, a Kobrak-gyár Váczon is külföldre szállítja cipőit, de helyette, kárunkra, nyakunkra zúdul a cseh cipő selejtes árúja. És ami ennél még sajnálatosabb, a mi népünk ruházata mind osztrák és cseh gyártmány. Nem magyar sem a fejkendője, sem a gyöngyös fejdísze; virágdísz a menyasszony és nyoszolyók fején, mind cseh gyártmány, a színes rózsás szalag, delén szoknya, cipője, harisnyája osztrák s a férfiak posztóruhája nemkülönben. Mennyi millió korona vándorol így át a határon, az úri nők ruházati szükségleteinek fedezésére kiözönlő milliókról nem is szólva. Pedig megszerezhetnénk itthon is a szükségeseket, van zsolnai, gácsi posztónk, van magyar szepesi vásznunk, sifonunk, van csetneki, halasi csipkénk, van magyar edényünk, magyar szappanunk, gyufánk stb., — miért vegyünk mi külföldit, ha magyar is vehetünk?

Gondolkoznunk kell e kérdéseken, tanulmányoznunk kell

azokat. Ajánlom, hogy forgassák figyelemmel a «Honi iparcikkeket árusítók névjegyzékét» és olvassák Elek Pálné füzetét: «A magyar nő hivatása az iparpártolás terén». Sok kérdésre feleletet nyernek ezekben s ha majd az életbe kilépnek, keressék állhatatosan a magyar ipar termékeit!

Higyjünk a magunk igazában, egy kissé több hazafiasság, több bátorság, több önzetlenség, nagyobb kitartás meghozzák számunkra a szabadságot, gazdagságot. Ha mint tanítónők erre neveljük az ifjúságot, remélnünk kell, hogy a magyar fogyasztó közönség egykor bölcsebb s a magyar termelő boldogabb lesz. Hogy valóban úgy legyen, Önöktől függ, mert a jövendő nemzedék helyes, hazafias irányításában és nevelésében rejlik az erő.

Budapest. *Özv. Bogyay Kálmánné.*

CSETNEKI MUNKAK.

Sorba kiraktam magam elé az asztalra őket: ez a lenge, bájos mollra hímzett japánka, ez a Hófehérke, Vajjon ki kapja majd meg? Egy bájos, hófehér lelkű kis fiatal leány. Aki tervezte, aki elnevezte, a ki hímezte, a ki nézi: el sem tudná egy gondterhes archoz képzelni. Ez itt az Ildikó blúz — ezt majd egy fiatal asszonyka választja, a Melitta-blúz csupa dísz, csupa csipke — szinte keressük, milyen boszorkány-művészet az, mely ily egyszerű, szerény, finom eszközökkel — fehér batiszton fehér pamuttal ily pompát tud létrehozni.

Se szeri, se száma az újabbnál újabb, kedves csetneki blúzoknak. S a kis japánkákat fölfedezték jóízlésű hölgyeink, fölfedezték a kis párisi-utcai csetneki boltban s azóta nincs megállása tervezőnek, készítőnek. Csak most a tavasszal kezdték el a kis japánkák hímzését s ma már hetven vidéki asszony, leány varrja, öltögeti mosolyogva, gyönyörködve a pókháló finomságú mollt, batisztot, vásznat. Nagyon szívesen varrják — mert olyan nagyon szép. Bár lenne nekik mindig munkájuk . . . írják a levelükben. S megy rá a kedves válasz: ne féljenek, a kik *dolgozni* tudnak és akarnak, azok, ha hozzánk vezette a sorsuk, nem maradnak munka, kenyér nélkül . . .

Ki ez a hatalmas levéliró, a ki ezt a bátorító, életet adó levelet száz és százfelé írja az ország minden részébe? Aki erős lélekkel, csak a maga erejében, kitartásában és kötelességtudásában bízva, immár megteremtette országunk legideálisabban szervezett és a legszolidabban vezetett háziiparát: a csetneki csipkét és a csetneki hímzéseket.

Nem erős féfi, nem hatalmas társadalmi vagy állami szervezet végezte ezt a titáni munkát, a mi egy ilyen szigorú üzleti alapon, egy központban vezetett háziipari munkássággal jár, hanem két galambszívű, de erős lelkű hölgy: a két csetneki Szontágh nővér.

Mikor évekkel ezelőtt az első leányt tanítgatták a «csetneki csipke» horgolására, valóban, nem is álmodták, hogy pár év mulva *fogalommá* lesz ez a szó: csetneki csipke, hogy egy rövid évtized mulva az óceánon túli országok is megrendelőik lesznek s nem merték hinni, hogy az évszázadok óta készített, úgynevezett «ír»-csipke oly rövid idő alatt eltörpül a csetneki csipke magyaros rajza, változatos finom kivitele, művészi értéke mellett.

Mi, akik leánynevelléssel foglalkozunk, s akikben ég a vágy, leányaink szívében a mai élet nagy társadalmi kötelezettségeinek magját elhinteni, találhatunk-e az emberszeretet, kötelességteljesítés, kitartás, lelki nagyság és tehetség harmonikus megnyilatkozására szebb példát, mint a két Szontagh nővér munkássága, élete?

Nagynevű család anyagilag is független két becézett leánya, aki a *munkának* él, mert a kis magból fejlődött, szórakozásképp kezdett csemete lombos fává növekedett, mérhetetlen munkát, gondot rakva gyenge vállaikra — de amelyet cserben hagyni immár erkölcsi lehetetlenség.

Mi is lenne a . . . i szegény özvegy papnéból, aki a fiát taníttatja abból a pénzből, a mit a csetneki csipke horgolásával keres? A másik beteg, orvosságot vesz rajta, a harmadik leány, kelengyére gyűjt . . . stb. stb.

A két Szontagh nővér mindegyiket ismeri személyesen is, minden ügyes-bajos dolgukat meghallgatja — és így együtt és külön-külön nagyon szereti őket . . .

Mily szép példa arra, hogy nem az alamizsnaosztásba merül ki egy művelt, jobb viszonyok közt élő nő szociális munkája: szívének, lelkének nagy tehetségei mind egy-egy nagy tartozás, melyet szét kell ideális tehetséggel, együttérző szívvel osztani embertársaink között.

A székes főváros népművészeti alkotásokkal, hímzésekkel, csipkékkel fogja díszíteni leányiskoláinak termeit. Tanuljanak ízlést, nemzeti forma-érzéket és magyaros kézimunkatechnikát egyenesen az életet adó forrásból leányaink.

A tarka szűrök, köténykék, a parasztművészeti remekek mellett mindenütt ott álljon a *csetneki csipke* vagy himzés egy-egy darabja, hadd lássák, hogy kell a népies művészetet a a finomult ízléssel harmoniába hozni, úgy hogy sajátságos jellegük nemcsak megmaradjon, de még emelkedjék.

Egy müncheni kiadó-vállalat az összes eddig készített csetneki csipke fényképét egy remek albumban, művészi kivitelben, nagy költséggel összegyűjtötte és kiadta. Mily kevesen tudnak erről még beavatott körökben is! Mily nagy hasznát látnák pedig ennek magyar kézimunka- és rajztanítónőink! Minden egyes minta lágy suttogással behízelgi képét szeretetünkbe! Nem fog az többé «ír»-csipkét horgolni, «ír»-csipkét vásárolni magyar nő létére, aki a mi szépséges csetneki csipkénket megismerte! . . . Nem fog közönyös gőggel elsiklani az élet nehéz küzdelmeiben összeroskadt embertársai mellett, akinek lelkét ifjú korában a csetneki Szontágh nővérek nemes példaadása ihlette meg és tanította emberszeretetre! . . .

Budapest. *Zadák Ilona.*

POLGÁRI LEÁNYISKOLÁINK AZ ELMULT TANÉVBEN.*

Amint előttem fekszik a polgári leányiskolák értesítőinek ha nem is teljes, de hosszú sora, elképzelem azt a sok iskolát, ahonnan azok hozzám repültek. Megjelenik előttem az ország egy-egy vidékének iskolája, látom az Alföld magyar városainak tiszta magyar iskoláját, benépesítve a többnyire jobb módú szülők piros-pozsgás gyermekeivel, látom mint épül iskola iskola mellett, emelve a tehetős községtől akárhányszor örömmel, áldozatkészséggel. S elképzelem a Felvidéknek nem egyszer nagyobb áldozatokkal emelt iskoláit, amelyek azonban még nagyobb kulturmissziót teljesítenek és gyarapodnak ezek is számban, népességben. De amint az Alföld népe könnyebben dolgozza meg kövér földjét a Felföld munkásánál, úgy a tiszta magyar iskola munkája is hasonlíthatlanul könnyebb, mint a Felvidék nyelvben különböző, érzésben elütő iskolájának nevelése, tanítása.

S mégis mint hódítanak lépésről-lépésre, a gyermek révén nem egyszer a szülőket is megnyerve a magyar kultura eszméjének. Feltünnek lelki szemeim előtt azok az iskolák, melyek a magyar érzés határvidékén állanak őrt, melyeknek nemcsak hódítani, hanem védeniök kell, védeni a magyarság eszméjét, a magyar érzést, a magyar műveltség jogát, tulajdonát, hogy le ne tördeljék annak hajtásait, vissza ne szorítsák annak terjedését, meg ne tévesszék a felserdülő nemzedék gondolkodását, érzését. Világosan előttem áll az a megmegújuló, különböző alakot öltő, különböző módon megnyilatkozó bizalmatlanság vagy ellenkezés, mellyel ezek az iskolák folyton folyvást küzdenek. S mégis haladnak, hódítanak, győznek, mert szeretettel, lelkes odaadással, pontos lelkiismerettel, rajongó hazaszeretettel végzik munkájukat, ugyanazt az eszmét szolgálva az Alföld áldott vidékén, mint a Tátra aljában s a határvidék legmesszebb bércei között.

S az ilyen munka nem maradhat, de nem is marad siker nélkül. A polgári leányiskolák értesítői így az idén is gyarapodásról, haladásról bizonyítanak, örömmel végzett becsületes munkáról számolnak be.

Minden értesítőnek dísze az a cikk, melyben az iskola a növendékekhez, szülőkhöz egyaránt szólhat. Sajnos, nem minden értesítő hoz cikket. Hiszen igaz, jobb semmit sem hozni, mint elcsépelt, gyenge

* Ez ismertetést tőlünk nem függő okokból, sajnos, elkésve közöljük. Történetírói tisztünk kötelez rá, hogy a késedelem dacára is helyet szorítsunk neki. Jövőre ismét egyenként és névszerint mutatjuk be az iskolákat, kérjük azért az értesítők pontos megküldését. *Szerk.*

dolgot közölni, de mégis kár, hogy nem használják fel az iskolák az alkalmat arra, hogy növendékeik szívéhez, eszéhez férkőzhessenek. Mert az értesítőben közölt cikk sokkal nyomatékosabb, tekintélyesebb a tanuló előtt, mint a máshol olvasott tanács vagy igazság. Ezzel a körülménnyel számolnia kellene az iskolának, ezt az alkalmat minden esetben fel kellene használni.

Így a budapesti III. ker. értesítőben Móra István a fiatal leányok olvasmányáról értekezik. Minden szavában a psychologus és gyermekbarát szavát halljuk, ki nemcsak a növendékleány lelkületét ismeri, hanem ismeri azt a veszedelmet is, mely a nem neki való olvasmánnyal függ össze. *Pásthy Károly*, a kecskeméti iskola igazgatója értesítőjében jóindulatú, megszívlelendő utasításokkal látja el növendékeit a nagy szünidőre, sok mozgást, friss levegőt, korai lefekvést és korai felkelést ajánl, kerüljék a henyélést, korzózást, semmitevést. Ügyeljenek a szülők leányaik olvasmányaira, foglalkoztassák őket a konyhában, kertben. Az olvasmány értékéről, az önképzés szükséges voltáról szól a besztercei értesítőben *Illyés Gizella* igazgató. A budapesti Peterdy-utcai iskola értesítőjében *Holló Ágostné* a fiatal leányok magaviseletét analizálja, a magaviselet szépségében a léleknek, jó szívnek, szolgálatkész akaratnak megnyilvánulását látja. A zsolnai értesítőben *Szögyi Gusztáv* igazgató a «női kérdéshez» szól. Sokat olvasott, sokat tanulmányozta, de erősen francia hatás alatt áll. *Rhédei Ferenc* tanfelügyelő azon beszéde, mellyel a *székelyudvarhelyi* iskola alakuló értekezletét nyitotta meg, a nőnek igazi ideálját festi meg, vallásos, házias, önzetlen, víg kedélyű, dolgos nőnek adva képét, lelkesült, mondhatni lendületes szavakkal, reá mutatva arra a feladatra, mely e téren az iskolára vár. Hasonlóan nyilatkozik *Kramer József* pozsonyi igazgató a fiatal leány jellemét elemezve. A budapesti Angol kisasszonyok értesítőjében dr. *Zimányi Mihály* a szülőknek az iskola iránti érdeklődését nem találja elegendőnek. A család nem keresi eléggé a kapcsot az iskolával, s az iskola akárhányszor nem találja meg a család részéről a szükséges támogatást. Orsován tartott szülői értekezleten *Prohászka Irén* okos és nagy pedagógiai tapasztalattal beszéli meg az iskola és család közös teendőit.

A győri rk. polg. iskola értesítőjében *Varga János* a magyarországi apácák kulturmunkájáról emlékszik meg. A győri apáca-iskolát Neupauer Anna polgárnő alapította 1726-ban, teljesen magánköltségén s azóta csendesen működnek nemes hivatásukban. A *zsámbéki* értesítőben igen komoly irányú cikk szól a leányok jellemfejlesztéséről. Mai iskoláinkat e tekintetben sokszor egyoldalúnak találja, inkább csak intellektuális irányban dolgoznak, a jellemfejlesztést elhanyagolják. A jellemfejlesztés igen jó iskolájának tartja a Mária kongregációt, mely vallásos alapon álló, dolgozni tudó és akaró nőket kíván nevelni. *Borostyánné Sohnegon Vilma* a dévai értesítőben az iskolától távozó leánykáktól búcsúzik, az örök jó és örök szép eszméjében kívánja feltaláltatni velük a boldogságot az élet minden körülménye között.

Brand Vilma modori igazgató kertészeti szakiskola felállítását sürgeti, annak nevelő hatását és gyakorlati értékét gyönyörűen fejtegetve. Dr. *Győry Ilona* a budapesti dohány-utcai iskola értesítőjé-

ben megszívlelendő, kitünően összeállított egészségtani szabályokat közöl. *Erdődy Imre* igazgató a fővárosi Csokonay-utcai iskola értesítőjében több mozgást, sportot kíván a leányok számára s e szempontból híve a nyilvános tornaünnepélyeknek is. A budapesti II. ker. iskola értesítője a fővárosi polgári leányiskolák tornaünnepélyéről értekezik, ép így néhány más fővárosi iskola értesítője is, nagy lelkesüléssel fogadva az új eszmét, melyet különben nem minden iskola osztott, mit legjobban az a körülmény igazol, hogy 17 fővárosi iskola közül hat iskola nem vett részt az ünnepélyen. Általános érdekű az ungvári értesítőben *Deák Gyula* utazásainak jól összefoglaló leírása és *Szász Mór* cikke a huszti értesítőben, mely a magyar népéletből veszi tárgyát. A városi tanács megbizatásából ismerteti *Bartholomaidesz Adél* Rosnyó városának fekvését, kedvező éghajlati viszonyait, az ottani internátus modern berendezését.

A nagybecskereki iskola értesítője okos meleg szavakkal a kötelességtudásról, a nőnek házias, jó gazdasszonnyá való neveléséről szól. Az aszódi ág. hitv. ev. leánynevelő-intézetet *Huszár Ilona* bárónő ismerteti. Érdekes, kitünően szervezett intézet, hol a leányok a polgári iskola mellett teljes háztartási és gazdasági kiképzést is nyernek, hol minden munkát alaposan megtanulnak és maguk végeznek. Hetenkint 4-szer főznek ebédet, egyszer uzsonnát, vacsorát, hetenkint sütnek kenyeret. Megtanulják a betegnek való ételek elkészítését is. Van baromfiudvaruk, sertést hizlalnak, ölnek, maguk készítenek hurkát, kolbászt, szalámit, sonkát sóznak be stb. Kertészkedésben, tejkezelésben oktatást nyernek.

Ugyanezen iskola értesítőjében szól *Oeschger Adél* a gyakorlati nevelés és háztartási szakoktatásról. A különböző értesítők módszertani cikkei közül kiválik *Osztrádal Anna* nyiregyházai tanítónő gyakorlati megfigyelésen alapuló tanulmánya. *Vig József* tanár a besztercebányai értesítőben domború agyagtérképek használatáról értekezik, melyeket tanítványai készítenek, száradás után kiszíneznek és melyek kitünő tanítási eszköznek válnak be. *Szenes Adolf* a számtantanítás csekély eredményének okát abban keresi, hogy nem fordítanak a számtanban elég gondot az érdekkeltésre. A móri polgári fiú- és leányiskola értesítőjében *Jókay* a történelemtanítás módszeréről értekezik. Szerinte a történelemtanítás eredménye, a tanulók hazafias vagy hazafiatlan érzülete tisztára a tanár tudásától és hazafias felfogásától függ és «a tárgy szeretetétől áthatott lelkes vezetés és buzdítás döntő hatással lesz a tanuló ifjúság jellemének hazafias irányítására». Erős fajszeretetre, ősi jogainak nagyrabecsülésére, királyhűségre kívánja nevelni tanulóit. *Kramer József* igazgató a pozsonyi értesítőben közölt «lélektani alapvetéseiben» a polg. leányiskola IV. osztályában tárgyalandó neveléstani ismereteket öntudatossá kívánja tenni. Egyszerű, fiatal leánykák értelmi fokához mérten könnyen felfoghatóan, de minden fontosat felkarolva magyarázza el az értelem, érzelem, akarat s azok körébe tartozó fogalmakat. A siklósi értesítőben *Gusztávné Parcsetich Anna* a polg. leányiskola céljáról értekezik, annak feladatát abban találja, hogy kenyérkeresetre készítsen elő.

Az egyes iskolai ünnepélyek alkalmával tartott beszédek sorából kitünik *Keiszter József* hittanár Kaposvárott az Erzsébet-ünnepélyen

tartott beszéde, és *Pánczél Erzsébet* Széchenyi emlékére gyönyörűen megírt lendületes értekezése. A fővárosi értesítők közül a II. ker. iskola értesítőjében szintén Széchenyi emlékét örökíti meg kitünő jellemzéssel *Csizmadia Pálné,* hasonló magas szinvonalon áll *Nagy Gabriella* Pápán tartott beszéde ugyanezen tárgyról. Méltán csatlakozik ezekhez a brassói névtelenül közölt, költői szárnyalású Széchenyi emlékbeszéd is.

A fővárosi dohány-utcai értesítőben *Földes Géza* a nyugalomba vonult igazgatónak, *Vajdaffy Bélának* munkában, elismerésben gazdag életét vázolja. Nagyváradon özv. *Recht Józsefné* volt igazgatót szeretettől sugalmazott szavakban méltatja *Személyi Jolán. Riszner Józsefné* igazgatóban a finom, művelt lelkű tapintatos nőt rajzolja meg a csíkmegyei értesítőben *Császár Jolán.* Komáromban üdvözlik az iskola új gondnokát *Sárkány Ferencet.* Az újvidéki értesítőben *Krafft A.* az igazgatót, *Nemessányi Adélt* 25 éves szépen ünnepelt jubileuma alkalmából szép szavakban üdvözli, leírását adva a jubileumnak is, melynek legkimagaslóbb pontja a «Nemessányi-alapítvány» megteremtése volt. A fiumei iskola fennállásának 10 évére pillant vissza, az iskola szép fejlődésének adva hű képét. A fővárosi Aréna-úti iskola tíz éves történetét hosszabb tanulmányban dr. *Relković Neda* ismerjeti. Néhány iskola kegyelettel emlékszik meg elhalt igazgatójáról vagy tóltevőjéről. A fővárosi II. ker. iskola *Kozma Gyulát,* ki 26 évig vezette az iskolát, az V. ker. iskola dr. *Gyulay Bélát,* a kereskedelmi tanfolyamok egyik megalapítóját és tervezőjét, az aréna-úti iskola *Greszler Hermin* derék, képzett, nagyműveltségű tanítónőjét, a pozsonyi értesítő *Langenthal Lenkét,* derék, lelkes tanítónőt és jó kartársat gyászolják. A fogarasi értesítőben *Botha Anna* albisi *Pánczél Károly,* az iskola nagy jóltevőjéről, a breznó-bányai értesítőben *Oravecz Károly* igazgató dr. *Szamkó Andrásról,* minden kulturmunka lelkes támogatójáról emlékszik meg. Az orsovai értesítőben *Freyler Ignác* emlékének áldoz *Klug Adolf* ny. polg. isk. igazgató.

Több értesítő közli az iskolák egy-egy nagyobb kirándulásának leírását. Amennyire igaz, hogy egy ilyen leírás, ha évek mulva olvassa is el a volt növendék, egy csapással lelke elé állítja boldog gyermek éveit, társnőit, és így nem egyszer kedves emlék maradhat későbbi évekre, ép olyan igaz, hogy egy-egy sablonos, köznapias, rosszul informált, tapasztalatlan és gyakorlatlan gyermek tollából való leírást nem szabadna az értesítőbe felvenni. Igen helyes, ha a magyar nyelv tanára a kirándulást írásbeli témának felhasználja, de minek kell azt azonnal az értesítőbe felvenni. Sajnos, ilyen tárgyi hibáktól sem mentek leírást többet is találunk értesítőinkben. Annál tanulságosabb egy-egy leírás a kirándulást vezető tanár tollából, pl. a *pápai* iskola kirándulása *Pannonhalmára,* vagy *Palánka* fiumei kirándulása. Élvezettel olvassuk a szarvasi iskolának *Weinberger Fány* igazgatótól közölt kirándulását a Tátrába; az idén Fiume-Velencébe készülnek.

Ami a polgári leányiskola fejlődését illeti, örömmel konstatáljuk a haladást, gyarapodást. Számos iskolában egyes osztályok párhuzamosítása vált szükségessé, így pl. *Cegléden* (hol azonban az első osztályt is párhuzamosítani kellett volna, mivel 67 tanuló volt beírva), Nyiregyházán, hol összesen 323 tanuló volt, Pozsonyban, Komáromban.

A budapesti rohamosan fejlődő iskolák közül a III. ker. bécsi-úti, VI. ker. felső-erdősori két osztályt nyitott. Utóbbi iskolában három vándorosztály is van. A VII. ker. aréna-úti iskolánál 113 tanulónak három új osztályt nyitottak, a IX. ker. mester-utcában két osztályt, X. kerületben Kőbányán egy osztályt kellett nyitni. Új osztály kellene Fiumében; Nagyváradon jövőre négy párhuzamos osztály lesz, 319 jelentkező közül csak 266 tanulót vettek fel. Ungvárott 343 tanulót írtak be, 10 tanulót el kellett utasítani. Palánkán idén 17-el több tanuló van, mint tavaly. Létszámgyarapodás jelenthető a csíkmegyei polgári iskolánál, Nagybecskereken (összesen 145 tanuló), Szamosújvárott, Segesvárott (102 tanuló), Székelyudvarhelyt (147 tanuló), Szarvason (160 tanuló), Huszton 76 tanuló van.

A legnépesebb vidéki iskolák közé tartozik a pozsonyi 328, győri áll. iskolában 328, komáromi 332, szombathelyi 345 tanulóval, legkisebbek a dunaföldvári 29 tanulóval, móri 45 stb. A fővárosi iskolák közül legtöbb tanulója van a VI. ker. felső-erdősori iskolának 881, dohány-utcai iskolának 767, Peterdy-utcai iskolának 767, mester-utcai iskolának 926 tanulóval és az aréna-útinak közel 1000 tanulóval.

A létszám apadását csak itt-ott elvétve észleljük és itt sem visszafejlődésről, hanem muló egy-két évig tartó apadásról van szó. Orsován 6, Déván 4 tanulóval volt kevesebb, mint az előző iskola-évben.

Amilyen őszintén örülünk a polgári leányiskolák gyarapodásának, fejlődésének, annyira sajnáljuk, ha a haladás akadályát első sorban az épület hiányos voltában kell keresnünk. Így Cegléden, Nagyváradon sürgős szükség van tágas új épületre, mert valamennyi polg. iskolája túlzsúfolt, Nyiregyházán, hol évek óta húzódnak a tárgyalások és egy osztályt más épületben kellett elhelyezni. Évről-évre kérnek új épületet Sepsiszentgyörgyön, hol ének- és tornaterem nincsen. Székelyudvarhelyen sincs nagyobb terem, az ünnepélyeket a vendéglő termében tartják. Még súlyosabb Kaposvár évről-évre megújuló panasza, hol ének-, rajz-, kísérletező-terem nincsen, az Erzsébet önképzőkör a városháza termében ülésezik. Szamosújváron maga a miniszteri iskolalátogató konstatálja az épület meg nem felelő voltát, nincsen ének-, kézimunka-, tornaterem, szertár, a kézimunka-tanfolyamot más épületben kellett elhelyezni. Hasonlók a viszonyok Komáromban, hol az önképzőkör helyszűke miatt szünetelni kénytelen. Huszton csak négy tantermük van, az is alacsony, sötét, szűk, a fiúiskola tornatermét használják s ezen iskola tornatermének előszobájában van elhelyezve a leányok kézimunka-tanfolyama. A pozsonyi iskola épülete is kicsinynek bizonyult, Szarvason az elemi iskola külön választását kérik. A fővárosi polgári leányiskolák a főváros tiszteletreméltó áldozatkészségéből folytonos átalakításnak, nagyobbításnak örvendenek a rohamos népesedés miatt. Az I. ker. koronaőr-utcai iskolában 2, a felső-erdősori iskolában 3 vándorosztály van.

Új épületet emelnek a X. ker. kőbányai és a Csokonay-utcai iskoláknak, nem megfelelő a vadász-utcai, bővítésre szorul a bécsi-úti és mester-utcai iskola. Ha van is sok kívánni valónk, mégis évről-évre minden célszerű új iskolaépület emelésével egy-egy lépéssel közelebb jutunk a célhoz s így örömmel olvassuk, hogy a győri polg. leányiskola épülete kitünően megfelel, hogyan örülnek Fogarason az új,

tágas otthonnak, mily örömmel várják Iglón az épület kibővítését. Dobsinán is szép új épületbe költöztek, szertárakkal, két kézimunkateremmel, kár, hogy külön tornatermet nem kaptak és a fiúiskola tornatermét kell használniok. Ha sokszor a meg nem felelő épülettel együtt az iskola felszerelése is hiányos, mégis azt látjuk, hogy az iskolafenntartó hatóságok a felszerelésre ott, ahol azt kellő nyomatékkal kérik, szívesen áldoznak és a szertárak — kevés kivétellel — szépen gyarapodnak. Bizonyos meghatottsággal olvassuk, hogy némely vidéki, kevésbbé kedvező anyagiakkal rendelkező iskola milyen szépen gyarapítja felszerelését a növendékek hangversenyének jövedelméből, zongorát, varrógépet vesz rajta. Mindig az ambiciónak, szorgalomnak, életrevalóságnak jele ez. Gazdag szertárakra tett szert az évek folyamán Dobsina, állandóan dolgoznak a szertárak gyarapodásán Nagybecskereken, hol különben nagy áldozatok árán kaptak villamos világítást, tenniszpályát. Hasonló gonddal gyűjtik a tanszereket Pozsonyban, Nyiregyházán vetítőgépet és történelmi képgyűjteményt szereztek be. Modoron híres férfiak arcképgyűjteményét vették meg. A fővárosi iskolák közül az aréna-úti gazdag ásvány- és képgyűjteménnyel gazdagodott. A Peterdy-utcai iskolában a német társalgáshoz magyar tárgyú és hazai gyártású képeket használnak. A főváros oly bőkezűen gondoskodik mindennemű felszerelésről, hogy tisztára a szaktanácson mulik, ha vannak mégis olyan fővárosi iskolák, melyeknek felszerelése nem kielégítő. Van persze olyan iskola is, hol másban keresendő a hiányos felszerelés oka, pl. Besztercén «fedezet hiányában» nem kapták meg a kért tanszereket s így a szertárak az idén nem gyarapodtak, Czegléden is hiányos felszerelésre panaszkodnak.

Az ifjúsági és tanári könyvtárak is igen elütőek, mennyiség és minőség tekintetében egyaránt. Sok az olyan iskola, hol mind a két könyvtárban értékes, megfelelő, odavaló könyvek vannak és látszik, hogy a könyvtáros olvasott, tájékozott ember. De van viszont nem egy olyan iskola is, hol még mindig nem látják be, hogy az, ami felnőttnek való, nem adható mindig a növendék leányka kezébe. Van olyan iskola is, hol a tanári könyvtárban Nietzsche és Marx könyvei megvannak, de Magyarország egyetlen nőnevelési folyóiratát, a Nemzeti Nőnevelést nem járatják. Szép és gazdag ifj. könyvtárak vannak Dobsinán, igen ügyes könyvtárosra vall a győri áll. iskola tanári könyvtára, melynek 1468 kötete van, ifjúsági könyvtáruk is szépen van összeválogatva. Brassón a tanári könyvtár 1272 kötetet tesz, az ifjúsági könyvtárból átlag minden tanuló nyolc könyvet olvas évenkint és ez a legtöbb iskola átlagos száma, de az olvasott könyvek száma helyenkint 18-ra is felmegy. Meglepő gazdag könyvtára van a csak két éves dunaföldvári n. polgári iskolának.

Újvidék és Szamosújvár könyvtárai elég szépen gyarapodtak, szép könyvtár van Nagykőrösön, Déván, Iglón. Komáromban az ifjúsági könyvtár 3377 művet számlál, Kecskeméten 2105 kötetet, a tanári könyvtár pedig 1765 kötetet. Ungvárott a tanári könyvtár igen gazdag folyóiratokban, többi között a Természettudományi Társulat könyvkiadványaira, az Akadémia könyvkiadó vállalatára is előfizetnek. Kaposvárott az alsó osztályoknak hetenkint, a felsőbb osztályoknak kéthetenkint osztanak könyvet. A fővárosi iskolák közül gazdag a

Práter-utcai és Károlyi-utcai iskola könyvtára, sok gonddal válogatják meg a váci-körúti és Csokonai-utcai iskolák az ifjúsági könyvtár könyveit. Nem nevezhető megfelelőnek a nyiregyházai és gazdagabb lehetne a nagyváradi áll. polg. iskola könyvtára.

Ami a tantestületek munkáját illeti, az értesítők alapján csakis a becsülettel végzett, lelkiismeretes munka eredményére ismerünk, sőt számos iskola értesítőjében a lelkes, ideális gondolkodás tükröződik vissza. S ebben nyugodtak lehetünk. Polgári leányiskoláink tanári kara, a magyar kultura terjesztésének e fontos tényezője, nemcsak felismerte hivatásának komoly, fontos, messze kiható feladatát, hanem teljes tudattal dolgozik annak megoldásán. Sok tantestület foglalkozik ülésein az új tantervvel, számos iskola ad kifejezést az új tanterven észlelt hibáknak. Keveselik a III—IV. osztály számtan óráit, mint a budapesti vadász-utcai és a nyiregyházai iskola tantestülete. Brassó egyik módszeres gyűlésén Szekula Katalin oly kevésnek találja a számtanórákat a III—IV. osztályban, hogy mindaddig nem találja a számtan írásbelieket sikeresen beállíthatóknak, míg több óra nem jut e fontos tárgynak. Komáromban ellenkezőleg e panaszt nem találják alaposnak. Nyiregyházán a német órák számát tartják kevésnek s ezen úgy segítenének, hogy — a hivatásszerű nevelés kárára — a harmadik gazdasági órát fordítanák erre. Komáromban a német nyelvtani anyagot tartják soknak, nem gondolják keresztülvihetőnek a 20-as csoportokban való tanítást. Sepsiszentgyörgyön a világtörténelmi anyag megnyirbálását sajnálják, Komáromban beismerik, hogy a IV. osztályban nincsen meg a kellő történeti áttekintés. Rosnyón a német órák számát eggyel megtoldották, Cegléden túlsok nyelvtani anyagot vesznek fel az I-ső osztályban. Beszterczén a miniszteri iskolalátogató elnöklete alatt tartott ülésen kimondják, hogy a III. osztály magyar nyelvi olvasási anyaga túlhaladja a növendékek értelmi fokát. Az első osztályban «Szibinyáni Jankot», a III. osztályban Kossuth beszédét nem tárgyalhatják, mert hiányzanak a történelmi előismeretek. Hasonlóan nyilatkoznak Sepsiszentgyörgyön, hol a verstani részt a harmadik osztályból a IV. osztályba tették át. Sajnálják azt is, hogy a tanterv a szépírásra nem fordít kellő gondot. Kimagasló magas szinvonalon állanak a fogarasi magyar és német nyelvi dolgozatok. Nagyszebenben az írásbeli feladatok száma 18. Fiumében a nehéz helyi viszonyokat tekintve, külön állították össze a magyar nyelvi anyagot, az első osztályban a heti órák számát hatra emelték, külön magyar nyelvi társalgási gyakorlatokat állítottak össze, nagy pedagógiai körültekintéssel és gyakorlattal. Pápán botanikus kertjük van; gazdasági órákra átjártak a földmíves-iskolába, az idén pedig teljes gazdasági oktatást kívánnak meghonosítani. Több helyen az egyhuzamban való tanítást kívánják, így Ungváron, Újvidéken, ahol azonban az eszme nem találkozik az igazgató intencióival, Komáromban ugyanezt kérték és a vizsgálatok reformálását sürgetik.

A tantestületi értekezletek száma 8—23 közt váltakozik, alaposan megbeszélik a módszeres kérdéseket, a tanulók előmenetelét, több helyütt érdekes előadásokat is tartanak, így Szamosújváron Zöld Sándor igazgató «az igazságszolgáltatás az iskolában» és Morárinné Tell Margit «a történelem tanításáról» Brassón, Nagybecskereken az

új büntető novellát tárgyalták. A fővárosi iskolák közül az aréna-úti iskolában tartották a legtöbb előadást a módszeres gyülések keretében. Sok iskola «fogadó órákat» jelöl ki, melyeken a szülők az egyes tanárokkal érintkezhetnek. Az iskolák hivatalos látogatását a tanfelügyelők és miniszteri iskolalátogatók ejtették meg, tapasztalataikat, észrevételeiket a tantestülettel közölve. A fővárosi szakfelügyelők közül Bélyi Mihály látogatta a legtöbb iskolát. Érdekes újítás a kecskeméti iskola virágkultusza, a növendékek nemcsak a tanév alatt ápolják a virágokat, hanem a nagy szünidő alatt hazaviszik és az ősszel ismét visszahozzák ápoltjaikat. Zsolnán is foglalkoznak virágápolással.

Sajnos, hogy az értesítők az egyik legérdekesebb iskolai kérdésről, a tanulók előmeneteléről nem adnak mindig áttekinthető képet. Sok iskola nem tünteti fel az általános osztályozás eredményét, még kevesebb fejezi ki az eredményt százalékban. Az áttekintés azonban határozottan kedvezőnek mondható, különösen a fiúiskolákkal szemben.

A mulasztások igazolása sok helyen könyvecskével történik, mintaszerűek e tekintetben a pozsonyi «rendtartási könyvecskék», melyekben az iskola rendtartási szabályai, egészségi szabályok, mulasztási lapok és rovatos ürlapok vannak. Utóbbiakba jegyzik be az osztályfőnökök az ellenőrző értekezlet után az egyes tárgyak átlagos osztályzatát s ezt a szülők aláírásával hozza vissza a tanuló, mi feleslegessé teszi az intők elküldését. Számos értesítő közli az idén is az iskola rendtartási szabályait. Körülbelül megegyeznek. A nyilvános szerepeltetéstől sok iskola eltiltja növendékeit és a nyilvános tánciskolák látogatását is tiltja. Komáromban és másutt is az iskola határozza meg a színdarabokat, melyekbe elbocsátja növendékeit, de még akkor is az iskola engedélyéhez köti a színház látogatását. Igen szigorúak Beszterczén; aki ismeri a vidéki viszonyokat, teljesen igazat fog nekik adni.

A brassó-csíkmegyei fiú- és leányiskolákra vonatkozó szabályok szintén szigorúak, ennek magyarázata az, hogy azon vidéknek sok nevelőbe adott vidéki tanulója az iskolai nevelésen kívül más nevelést nem is igen kap, hiszen épen ez a nagy panasz a szállásadókra. Szépen vannak összeállítva a modori illem- és rendtartási szabályok. Fogarason az iskola felügyelete az iskolán kívüli magaviseletre is kiterjed, jégpályára, színházba, hangversenyre csak engedéllyel járhatnak. Az erdélyi iskolák kitünő nevelési működésére vall, hogy a tanulók szállásadójukra is kiterjesztik figyelmüket, el-ellátogatnak hozzájuk, informálást szereznek a tanuló magaviseletéről. Több iskola szállásadókról is gondoskodik.

Az iskolák egészségi intézkedésein évről-évre észlelhető a haladás. Korcsolyapályáról, néhányan tenniszpályáról, a játékdélutánok is mind több iskolában találnak jó barátokra. Sétára is viszik a tanulókat. A fővárosi VII. ker. Egressy-úti iskolában rendszeresen füződnek a tanulók, Komáromban az új uszoda építése miatt az idén szünetelt a fürdés. A fővárosi Csokonay-utcai iskolában a tanulók súlyát és magasságát rendszeresen megmérik. Több iskolának értesítőjében egészségi szabályokat közölnek. Oltásról, szemvizsgálatról gondoskodnak. A trachoma évről-évre apad. Ragályos betegség miatt kevesebb iskola volt bezárva, mint máskor, mi első sorban a pontosan betartott iskolai

szabályoknak köszönhető. De még mindig sok a panasz e részben. Az erdélyi, felvidéki erdők közepette fekvő városok, melyekben minden tényező meg lehet arra, hogy egészséges nemzedéket neveljenek, sokat szenvednek a már járvánnyá vált vörheny, tifusz stb. miatt. Körmöczbánya, Beszterczebánya stb. vajmi keveset tud ellene védekezni. Csík megyében is sokat panaszkodnak a behurcolt járványokra és majdnem évenkint be kell az iskolákat néhány hétre zárni. Szamosújvárott ugyanezen okból korábban kellett az évzáró-vizsgálatokat megtartani, Ungvárott a vörheny veszedelme miatt nem rendeztek kézimunkakiállítást. Zsolnán kanyaró miatt volt az iskola zárva. Nagyváradon két izben kellett az iskolát fertőtleníteni.

Az értesítők állandó panasza a sok mulasztás, most is sűrűn előfordul. Oka legnagyobbrészt a sok gyenge, vérszegény tanuló gyakori betegeskedése, másrészt pedig nem egy iskola panaszkodik a szülőkre, hogy nagyon is könnyen veszik a mulasztás igazolását. Polgári leányiskoláink az erkölcsi nevelés tekintetében is szép, komoly, érdemes munkát végeznek. Teljes tudatával vannak annak, hogy növendékeinek milyen nevelési, erkölcsi irányításra van szükségük és becsülettel dolgoznak azon, hogy növendékeiknek vallásos, hazafias, egyeneslelkű nevelést adjanak. Felekezetek szerint látogatják az őszi és tavaszi hónapokban az istentiszteletet, teljesítik vallási kötelességeiket, némely iskola értesítője külön kiemeli a szép egyházi éneküket, pl. Komáromban. Több iskolákban megalakul a Mária kongregáció, a budapesti ref. polg. iskolában a «Confirmált leányok szövetkezete» szép jótékonycélú működést fejt ki. Minden értesítő, jóformán kivétel nélkül, a szeretetet vallja nevelési alapeszméjének. Megértetni kívánják a növendékkel, hogy a jót magáért a jóért kell tenni. A szeretetről, mint a nevelés alapfeltételéről, gyönyörűen nyilatkozik a békéscsabai, komáromi; szép, komoly eszméket pendít meg a vallásos nevelésről a dévai értesítő. Értesítőinket jó hazafias szellem járja át, nemzeti nevelésünk egyik fontos tényezőjét, a hazafias nevelést, különösen a sepsiszentgyörgyi értesítő hangsúlyozza. Mint különösen alkalmas tényezőt, e célra a hazafias ünnepélyeket használják fel. A köteles ünnepélyeket mindenütt megtartották, azonkívül Széchenyi-ünnepélyt, némely helyen Mikszáth-ünnepélyt is tartottak. Ehhez járult Ungvárott a Komócsy József-ünnepély és Dayka Gábor emlékünnepe. Sok helyen meglepő magas szinvonal jellemzi az ünnepélyek műsorát, így a zenei rész a zsámbéki és aszódi hangversenyeken igazán meglepő. Ügyes eszmét vetett fel a fővárosi Károlyi-utcai iskola, midőn március 15-én Teleki Blanka fenséges alakjával foglalkozott. Kevés iskola tartja meg a békenapot, amely épen leányiskolákban oly végtelenül fontos és messze kiható lenne, nem mindenütt tartanak madarak és fák napját. Mindig kedvelt és kedves alkalom az iskolai hangverseny, mely nem egy iskolában segíti beszerezni a másképen elő nem teremthető szükségleteket.

Az iskolai hangversenyek és előadások kisebb városokban mindig esemény számba mennek és a közönség nagy érdeklődésére számíthatnak. Szivesen veszik az előadást, hangversenyt és ez magyarázza meg a néha bámulatos magas jövedelmet. Igy Rosnyón 685 koronát, Nyiregyházán 537 koronát, Fogarason 452 koronát jövedelmezett az

iskolai hangverseny. Igen szépen működnek az önképzőkörök, tárgyuk leginkább irodalmi olvasmány, szavalás, zene, műkedvelő-előadás. Szavalati, fogalmazási, Nagybecskereken számtani versenyt, Palánkán helyesírási versenyt rendeztek, kaptak útbaigazítást a magaviselet nem egy fontos kérdésében is. Szépen működik az önképzőkör Segesvárott, Székelyudvarhelyt, különösen jótékony működésével tűnik ki; Kecskeméten, hol évről-évre gyarapodik, sőt kénytelen volt két csoportra válni. Szarvason Gaál M. mese-délutánt tartott. Jól sikerült irodalmi estélyeket rendeztek Dunaföldváron; igen jól sikerülnek az egyes iskolák majálisai. Ahol arra alkalom nyilt, vidéken is szépen támogatták az Uránia-előadásokat, a vidéki szintársulatokat, melyekben az iskolák a nekik való darabokat megnézik. Déván látogatták a lyceumi előadásokat. A fővárosi iskolák gyakran keresték fel az Uránia színházat, de az adott alkalommal még sem élnek eléggé. Minden évben gyarapszik azon iskolák száma, hol vetítőgépet szereznek be s ezzel illusztrálják a tanítást, külön előadásokat is tartanak növendékeiknek (így Modor, Pozsony stb.). Újvidéken a Skioptikon-előadásait is felkeresték, a fővárosiak a Világ-panorámát látogatták.

Az iskolai kirándulások nagy fontosságát és hasznát mind több iskola látja be és tanítványait kisebb-nagyobb kirándulásra viszi. Leggyakrabban kisebb kirándulásokat tesznek, latanizálnak, történelmi nevezetességeket tekintenek meg, gyárakat, ipartelepeket keresnek fel. A vidékiek Budapestre jönnek legszivesebben, így Nagykőrös, Czegléd, Aszód, Nyiregyháza, Sepsiszentgyörgy, Kecskemét, mindnyájan jól beosztott tervvel, bámulatosan sokat tudnak egy napon Budapesten megnézni. A kecskemétieknek személyenkint 6·24 koronába, a czeglédieknek 4·29 koronába került a kirándulás. A nagyváradiak az Al-Dunát keresték fel. A dévaiak és a fővárosi V. ker. vadász-utcai polg. iskola Fiumébe rándultak, a szarvasiak még Velencébe is átmentek. Igen érdekes részletes leírást közölnek értesítőjükben, mi más iskolának kész programmul szolgálhat. A legszebb útat azonban a mindig szorgalmas újvidékiek tették meg, kik 20 napos úton a plitvici tavakat keresték fel, innen Bosznián át Dalmáciát, Cattaróig jutottak, kitünően rendezett sikerült útjok bámulatos kevés költségből került ki, személyenkint 112 koronát tett. Igló polg. leányiskolája a Tátrába, a győriek Pozsonyba, a pápaiak Pannonhalmára, a modoriak Bécsbe, Besztercze és Szamosújvár Kolozsvárra rándultak, hol szinházi előadásban is volt részük. A rosnyóiak Tállyára, Krasznahorkára, a főv. ev. iskola Siófokra rándult. A fővárosi iskolák közül a vadász-utcaiak vasárnaponkint rendszeresen turistáskodnak. Számos fővárosi és vidéki iskolának rendszeresen kidolgozott programmja van, melyet négy évre osztott be, minden évben elvégzik a megfelelő részt. Kirándulási alapot több és több iskola teremt magának, de még igen sok helyen hiányzik. Érdekes, hogy az orsovai értesítő szerint a mult tanév folyamán több mint 30 iskola jelentkezett az Al-Duna megtekintésére, ki mind Orsován kivánt szállást, mi a polg. isk. kartársakat arra a gondolatra hozta, hogy Orsován állandó Diák-otthon felállítását sürgetve, e tárgyban a miniszteriumhoz forduljanak.

A jótékonyság terén iskoláink igen szép eredményt értek el. A legtöbb iskola tankönyvekkel segíti szegényebb sorsú növendékeit,

több helyen ruhával is ellátják azokat. Kiváló sok alap van Rosnyón, Brassón, Nagyszombaton, Szarvason, Újvidéken (Nemessányi-alap). Déván Borostyánné Schnegon Vilma nevéhez is szép alapítvány fűződik. A kegyelet hívta életre Kecskeméten a «Tóth Emi»-alapot. A fővárosi X. ker. polg. leányiskola 5000 koronás «Kossuth Lajos»-alapot gyűjtött. Igen célszerű berendezés a kecskeméti iskola «perselye», melynek tartalmából az iskola jótékonycélú kiadásait fedezi. Legszebb alkotás azonban a kaposvári iskola terve, melynek Erzsébet egyesülete a Balaton partján gyermekotthon alapítását határozta el, melynek megvalósítására Zichy Béla gróf 4280 □-m. területet és Somogy vármegye 4000 kat. építési segélyt adott. Az iskolák gyüjtései is szép eredményt adtak, számos iskola adott a Gyermek Liga, Gyermek Sanatorium, Tüdőbetegek Sanatoriuma, Tanitók Háza, vakok, siketnémák intézete számára, vettek sorsjegyet az aradi vesztőhely megvásárlására stb.

Az internátusok olyannyira fontos kérdése sok helyen évek óta vár megoldásra. Oly vidéken, hol kevés a polgári iskola és így sok a vidéki tanuló, különösen az erkölcsi felügyelet szempontjából égető szükség van azokra. Kitünően szervezett internátusok vannak Csikszeredán — ilyen a félegyházai rk. Constantinuma — Trencsénben rk., Egerben rk., Zsámbékon rk., Rosnyón ág. hitv., Modoron ág. ev., Nagybecskereken m. jellegű, Aszódon ág. hitv., Nagybecskereken rk., Dunaföldváron m. jellegű stb. Segesvárott áll., Nyiregyházán, a budapesti Angol kisasszonyoknak. Ezen többnyire újabb intézetek közül majd mindegyiknek van szép kertje, fürdője, korcsolyapályája, tenniszpályája. Érdemes az utánzásra a modori internátus azon szabálya, hogy csak akkor engedik haza növendékeiket a húsvéti és karácsonyi szünidőre, ha orvosi bizonyítvánnyal igazolják, hogy nincsen az illető községben fertőző betegség, viszont az iskolában a szünidő lejártával csak úgy fogadja vissza növendékeit, ha ismét orvosi bizonyítvánnyal igazolják, hogy teljesen egészséges vidékről jönnek. Az internátusok házi szabályaik általánosságban jók, gondos felügyeletben és testi ápolásban részesítik növendékeiket.

Polgári leányiskoláink fejlesztése két irányban történik; egyrészt a háztartási gazdasági irányban, másrészt a tanulmányok oly kiegészítésre való törekvésben, mely kenyérkeresetre képesít. Ez a szükség hívta életbe a kézimunka-, kereskedelmi-, irodai továbbképző-, gép-gyorsíró-tanfolyamokat. A kereskedelmi és irodai továbbképző-tanfolyamok állandó gyarapodást és haladást mutatnak. Új kereskedelmi- és továbbképző-tanfolyam nyilt Brassón 34 tanulóval, Nyiregyházán 40 tanulóval stb. Szombathelyen a kereskedelmi tanfolyamot párhuzamosították. Kézimunka-tanfolyamot állítottak Fogarason 20 tanulóval, egyelőre fehérvarró- és himző-csoportot. Több városnak szüksége lenne kézimunka-tanfolyamra, az iskola meg is tette a szükséges lépéseket, pl. Orsován, Nagykőrösön, hol a város telket ajánl fel e célra. Czegléden párhuzamosították a kézimunka-tanfolyamot, úgy hogy most fehér- és felsőruha-varrócsoport is van. Déván kereskedelmi vagy háztartási továbbképző-tanfolyamot szeretnének létesíteni. A leglátogatottabb tanfolyamok egyike a dobsinai kézimunka-tanfolyam 188 növendékkel. Igen szépen dolgozott az idén is a szamosújvári,

félegyházai, győri, szarvasi, trencséni, ungvári, nagybecskereki, fiumei, a fővárosban a Peterdy-utcai, mester-utcai stb. tanfolyam. Igen kár, hogy a kaposvári kézimunka-tanfolyam nem kezdhette meg működését az idén sem, mivel a két munkatanítónői állás nincsen betöltve. A győri rk. polg. leányiskolának a négy év befejezése után nyelvi, zenei és kézimunka-rajztanításban is részesíti az arra jelentkező növendékeket. Hasonlóan jártak el Modorban és Zsolnán is.

A fővárosi iskolák mellett és azok elvégzése után annyi a tanfolyam, hogy a polgári leányiskola továbbfejlesztésének szükséges voltát a legerősebben bizonyítja. Minden nagyobb és népesebb iskolának vannak tanfolyamai. A főváros egyik legrégibb kereskedelmi tanfolyama a vadász-utcai és a Batthyányi-utcai iskoláé, érdekes a IV. ker. és bécsi-úti kereskedelmi és ipariskola. Kereskedelmi tanfolyam van még a dohány-utcában, aréna-úton, Peterdy-utcában, Práter-utcában. Gyakorlati irodai tanfolyam van a koronaőr-utcában, váci-körúton, Peterdy-utcában, aréna-úton, Károlyi-utcában, Práter-, Csokonay-, mester-utcában. Az aréna-úton van pipere-, kosár- és textil-tanfolyam, a Peterdy-utcában van az ipari tanfolyammal kapcsolatos háztartási tanfolyam. Újítás volt e tanévben a német nyelvi délutáni tanfolyam, melyet minden iskola mellett létesítettek. Eredményét mindenütt szépnek mondják, gyakorlati értéke csak akkor lesz, ha bekapcsolják a polgári iskola tanítási anyagába. Slöjd, francia nyelv, rajz-tánc-tanfolyam szakiskola mellett volt.

A polgári iskolák tantestületei az ország legtöbb helyén teljesen felismerve azt a missziót, melyet a magyar kultura szolgálatában végezni hivatva vannak, társadalmi akciót is fejtenek ki. Nem elégszenek meg az iskolai kötelességek pontos és lelkiismeretes teljesítésével, hanem azonkívül is tanítói, ismeretterjesztő munkát végeznek. A tanító egyik legszebb feladata annak a városnak, hova őt az isteni gondviselés állította, működését, haladását szolgálni, részt kérni a szociális működés minden részéből. Tantestületeink mind a vidéken, mind a fővárosban igen szép szociális működést végeznek. Számos egyesületnek munkás, dolgozó tagjai.

Leányiskoláink tehát az 1909—10. tanévben is lelkes, odaadó hivatás-szeretettel dolgoztak, s ha a viszonyok néha mostohán is bánnak egyik-másik derék iskolánkkal, vigasztalja meg őket az a tudat, hogy a köves, rögös földből nehéz munkával nyert gyümölcs értékesebb a könnyű munka termésénél.

Budapest. *Rélković Mita.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Az Orsz. Nőképző-Egyesület Közgyűlése, mely május 14-én Rudnay Józsefné elnöklése mellett ment végbe, ez évben is tágabb körben keltett érdeklődést. Megszoktuk ugyanis több mint 40 éve az Orsz. Nőképző-Egylet közgyűléseit kultúrünnepnek tekinteni, melyből nőnevelésügyünk fejlődésére sok hasznos kezdeményezés sarjadzott. Ünneppé avatja e közgyűléseket ma is az egyesületnek az a kegyeletes szép szokása, mellyel az egyesület nagynevű alapítójának és első elnökének, Veresné Beniczky Herminnek emlékezetét évről-évre megújítja. Ez évben Vigh Albertné, választmányi tag volt az ünnepi szónok, ő méltatta mély tisztelettel a magyar nőnevelés úttörő, lelkes bajnokát s fogadta meg az egyesület nevében, hogy szép alkotását, az egyesület immár nagy kiterjedésű intézetét az ő szellemében vezetik tovább. Az ünneplés azonban a legutóbbi közgyűlésen nem csak az elhunyt elnök emlékének szólt, szeretettel és lelkesedéssel emlékeztek meg az állásáról — gyöngélkedésére való tekintettel — ismételten lemondó elnökről, özv. gr. Teleki Sándornéról is. Egyhangúan és lelkesedve fogadták el Rudnay Józsefné azon indítványát, hogy özv. gr. Teleki Sándornét örökös tiszteletbeli elnökké válasszák meg. Csak ezután tértek át az évi jelentésekre, melyekből kitünik, hogy az egyesület lelkiismeretes buzgósággal és erőfeszítéssel gondozza és tartja fenn iskoláit, hogy szegény leányok kiképzésére óriási áldozatokat hoz (körülbelül 15,000 korona évente), hogy intézeteiben a nőnevelés modern követelményeit igyekszik megvalósítani (a középfokú leányoktatásra vonatkozó újabb tervéről alább emlékezünk meg. Szerk.) és hogy leánygimnáziumával és Wlassics-kollégiumával ma is úttörő, s nemében egyetlen alkotással gazdagította nőnevelésünket. Mindezt a nagy gonddal összeállított pénztári kimutatás számszerűleg is igazolja. A jelentésből tudjuk meg, hogy az áll. felsőbb leányiskolák igazgatásában változás állott be, a távozó Versényi György helyét az áll. felsőbb leányiskolák szolgálatában kiváló érdemeket szerzett Saláry Irma foglalta el, ki az internátus vezetését is átvette Krúg Teréztől. Krúg Teréz kipróbált nagyértékű munkásságát azonban továbbra is az egyesület szolgálatára szenteli, s különösen a pénzügyi adminisztráció ügykörét látja el. Nevezetes az egyesület ez évi történetében, hogy az egyesület felnőtt leányok számára szociális tanfolyamot rendezett, hogy gr. Zichy János, kultuszminiszter látogatásával tüntette ki az egy. intézeteit s elismerését fejezte ki az egyesület kultúrtevékenysége iránt, hogy az egyesület néhai Gönczy Pál, vall. és közokt. államtitkár szobrának leleplezésén Hajduszoboszlón

küldöttségileg képviseltette magát. Köszönettel fogadta az egyesület Csiky Kálmánné, szül. Gönczy Etelka ajándékát, Gönczy Pál carrarai mellszobrát, Csiky Kálmán és Cherven Flóris nevére, kik az intézetnek régi, nagyérdemű tanárai voltak, alapítványt létesített az egyesület egy-egy bejáró növendék neveltetésére. Köszönetet szavazott az egyesület Emich Gusztávné alelnöknek, ki az egyesületnek ajándékozta elhunyt leánya értékes zongoráját és Gönczy Béla ügybuzgó titkárának és a hazai sajtónak önzetlen támogatásáért. Legkimagaslóbb eseménye azonban a közgyűlésnek az *elnökválasztás* volt. Rudnay Józsefné, az egyesület ügyvivő alelnöke azt indítványozta ugyan, hogy özv. gr. Teleki Sándorné elnöki széke betöltetlen maradjon s úgy intézkedett, hogy a szavazólapon, melynek minden jelölését egyhangúlag el is fogadták, az elnöki állásra jelölés se történjék, azonban a szavazás megejtése előtt Gönczy Béla titkár szólásra jelentkezett s Rudnay Józsefné elnökké választását hozta javaslatba. Az egyesület életére nagyfontosságú indítványát meleg szavakkal okolta meg, melyből kitünt, hogy nem csupán Rudnay Józsefné lelkes, önfeláldozó munkássága iránt érzett tisztelet érzése parancsolta indítványát, hanem az egyesület jól felfogott érdeke is. Gönczy Béla azonban nemcsak a saját egyéni felfogását és érzését juttatta kifejezésre javaslatával, hanem az egyesület tagjaiét is, s így történt, hogy a közgyűlés a meglepetés számba menő indítványt őszinte lelkesedéssel egyhangú határozattá emelte s Rudnay Józsefnét az O. N. E. elnökévé választotta. Gratulálunk az egyesületnek e határozatához, mellyel az egyesület nyugodt fejlődését hosszú időre biztosította, mellyel régi tradicióihoz való hűségét bizonyította, s mellyel a legodaadóbb szeretetet jutalmazta. Mindenki tudja, hogy Rudnay Józsefné életének eddig is legfőbb törekvése volt az egyesület felvirágoztatása, ezután is az marad; a nőnevelésügy javára kívánjuk, hogy ez neki a legteljesebb mértékben sikerüljön!

*

A felsőbb leányiskolák reformja foglalkoztatja a nőnevelés ügye iránt érdeklődőket, különösen a felsőbb leányiskolákban működő tanárvilágot. A tanári testületek konferenciáin mind gyakrabban és gyakrabban hangoztatják a reform szükségességét. S azóta, hogy folyóiratunkban Stauffer Elma reformot sürgető cikke (folyóiratunk II. füzetében) megjelent, a «Tanáregyesületi Közlönyben» is foglalkoztak ismételten a reform kérdésével. Az első felszólaló ott is Stauffer Elma volt, kinek felfogását olvasóink a «Nemzeti Nőnevelés»-ben közölt fejtegetéseiből már ismerik. Az O. K. T. K. március 30-iki, 33. számában Marsits Rozina sürgeti a reformot, melyet szerinte szükségessé tesznek a megváltozott műveltségi és gazdasági viszonyok, melynek következtében üresen maradnak a felsőbb leányiskolák felsőbb osztályai (tudtunkkal csak némely vidéki felsőbb leányiskolában), mert a felsőbb leányiskola nem elég gyakorlati, nem képez kenyérkereseti pályákra és végre nem nyujt elég magas általános műveltséget. A felsőbb leányiskoláknak, Marsits Rozina szerint, teljes nyolc osztályú középiskolákká kell válniok s ezért sürgősen a következő elvi változásokon kell keresztülmenniök: «1. Az iskola intézménye ne

rendeleti alapon nyugodjék, hanem törvény útján szentesíttessék. 2. A hat osztály új tantervkidolgozással nyolc osztályra emeltessék. 3. Az ujonnan kinevezendő tanerők középiskolai tanári képesítéssel bírjanak. 4. Az iskola és internátus teljesen függetlenítendő egymástól. 5. Az iskola külön főigazgató alá jusson, mint a középiskolák. 6. Az internátusok felügyelete nőkre bizassék. Marsits Rozina cikkére pillant vissza az O. K. T. K. május 11-iki számában De Gerando Antonina, ki a felsőbb leányiskolák intézményének nemzeti talajból való kifejlesztésének szükségességét hangoztatja s az *emberré nevelést* tüzi ki az iskolák feladatául. Ezért tartja az internátusokat rendkívül fontosoknak tanítványra, nevelőre egyaránt, s ezért hangsúlyozza, hogy az *iskola* és az *internátus igazgatása egy kézben,* még pedig okvetlenül arra való *nő* kezében legyen. A bentlakó tanítónők vegyenek részt a tanítás munkájában is, hogy a *nevelő-tanítás* eszménye minél inkább valóra váljék. Ugyancsak az O. K. T. K. május 18-iki számában dr. Bittenbinder Miklós foglalkozik a felsőbb leányiskolák kérdésével. Ő is nyolc osztályú középiskolává kívánja fejleszteni a felsőbb leányiskolákat, de előtte nem a gimnázium eszménye lebeg, ő a reáliskola szellemében, de a tananyag lényeges módosításával teremtené újból a felsőbb leányiskolákat. Az ajánlott tantervi változásokkal azonban nem a női reáliskola alakulna ki, hanem egy új iskolatipus. Érdekes az Orsz. Nőképző-Egyesület javaslata, melyet a közokt. kormánynak nyujtottak be, s melyről a májusi közgyűlésnek az elnökség jelentést tett. Ezen javaslat szerint a felsőbb laányiskolák nyolc osztályú középiskolák lennének, még pedig alsó négy osztályukban a leánygimnáziummal egységes tantervvel, az ötödik osztályban két, illetve három ágazat fejlődnék belőle: 1. a felsőbb leányiskolai (liceumi), 2. a gimnáziumi és 3. a kereskedelmi tanfolyam. A latin természetesen az ötödik osztályban kezdődnék, melyet a liceumi és kereskedelmi ágban az idegen nyelvek intenzívebb tanítása pótolna, s ez előbbiben a gyakorlati háztartási és gazdasági ismeretek, az utóbbiban a kereskedelmi ismeretek tanítása tennék az intézetet a gyakorlati ismereteket keresők iskolájává. A minősítési törvény átalakítása a felsőbb leányiskola nyolc osztályát és a kereskedelmi három éves tanfolyamot végzett növendékekre nézve természetesen megnyitná a gyakorlati pályákat, míg a gimnázium elvégzése pedig az egyetem látogatására jogosítana. A felsőbb leányiskolák s nőnevelésügyünk kétségtelenül hasznát látja e reformjavaslatoknak, melyekben az élet követelései szólalnak meg, s melyeket kétségtelenül figyelembe kell, hogy vegyen a közoktatási kormány is egy várható újabb tanterv-revizió alkalmával. Ezek a forrongó eszmék jutottak kifejezésre a május hóban Temesvárott megtartott II. felsőbb leányiskolai igazgatói értekezleten is, hol *Révy Ferenc* főigazgató elnöklésével 24 felsőbb leányiskola vezetője tanácskozott. A napirend első pontja a felsőbb leányiskola rendtartásának megállapítása volt (előadó: Straub beszterczebányai igazgató), melyet összhangba hoztak a fiú-középiskolák rendtartásával. A második kérdés (előadó: Marsits Rozina, Temesvár) «az internátus teljes különválasztása az iskolától, külön igazgató alatt, hosszú vitát provokált; sokan a nevelést a tanítással még szorosabban összefűzni óhajtván, egy igazgatóra kívánják

bízni az iskolát és az internátust. Sajnos, ez a felfogás kisebbségben maradt; 12 szavazattal 10 ellenében az előadó javaslatát fogadván el, az iskola és az internátus teljes szétválasztása mellett döntöttek. Harmadik tárgy a felsőbb leányiskolák tovább fejlesztésének kérdése volt. (Előadó: Strasser győri igazgató.) Egyhangú lelkesedéssel járultak a javaslathoz, mely a felsőbb leányiskolákat nyolc osztályra kívánja fejleszteni a reáliskolához közeledő tantervvel, a latin nyelv helyett modern nyelvekkel, természettudományi, neveléstani, gyakorlati számtani bővített tanítási anyaggal. A határozatokat a miniszter elé terjesztik elvi hozzájárulás végett. A tantervi rész kidolgozását szűkebb bizottságra bízzák.

*

A leányok gazdasági képzése, melyről szeptemberi füzetünkben beható tanulmányt szándékozunk közölni, az «Országos gazdakongresszust» is foglalkoztatta. A május hó elején tartott kongresszus napirendjére a 6-ik pont alatt volt ugyanis kitűzve «A nők gazdasági nevelése», az előadó Ehenné, Keményffy Katinka, polg. iskolai tanítónő előadása volt. Határozati javaslatában kívánatosnak és szükségesnek tartja a nők gazdasági kiképzését s erre a célra olyan iskolák és intézmények létesítését, melyekben a nők, különösen a kertészet és gazdasági háztartás körébe vágó gyakorlati ismereteket elsajátíthatják. Felkérendő a vall. és közoktatásügyi miniszter és a földmívelésügyi kormányzat, hogy a nők gazdasági kiképzésére szolgáló gazdasági ismétlő és önálló gazdasági iskolát a szükséghez képest fejlesszék. Az országnak azon vidékein, melynek férfi lakosságát a kivándorlás megritkította, mielőbb önálló gazdasági leányiskolák állítandók fel és vándortanfolyamok szervezendők. Kívánatos, hogy arra alkalmas kisgazdaságok a nők gyakorlati oktatásának céljaira államilag segítendő olyan mintagazdaságokká alakíttassanak át, melyek a nők munkájának és gondosságának gazdasági értékesítésére tanítanak. A szükséges női szakerők kiképzéséről az illető szakminiszteriumnak kell gondoskodniok. A kérdést a kongresszuson nagy érdeklődéssel tárgyalták s a határozati javaslatokat elfogadták.

*

Poroszok a középfokú leánynevelésről. A «*Frauenbildung*» januári füzetének a javarészét az a tárgyalás tölti be, mely a felsőbb nőképzés érdekeit védő porosz központi szövetségben hangzott el.

Ez a tárgyalás két főrészre oszlik. Az egyik Gaudig iskolatanácsos vitatkozó fejtegetése a specifikus nőképzés kérdéséről, a másik Lange Ilona polémiája arról, hogy mechanikus vagy organikus elv vezesse-e a leányok kiképzését.

Gaudig sok problémát vet fel a külön, az egyéni női lélekről. Kérdi többek közt, hogy egyáltalában van-e, hogy milyen a vizsgálásának a pszichológiai módszere, hogy a természetnek vagy a kultúrbefolyásnak az eredménye-e, hogy mi az értéke, milyen az ápolási módja. A nehéz, a gondos elemzésre szoruló, a kevés területen feldolgozott kibonyolításokban óva int a semmitmondó, félreérthető és

összezavaróan elszédítő latolgatásoktól, összesürítésektől; utal a vizsgálódásnak sok különféle, sokban az iskolán kívül eső jó alkalmára, p. o. lányoknál közvetlenül az iskolaelőtti és iskolautáni időre; több meggyőző, jellemző vonással rajzolja meg a női szellemet, az érző, lelkes, de nem mindig szabatos gondolkozást, a csapongó képzeletet, a készséges szemlélődést, a szeretett, könnyed beszédet és a hamar megmegszakított meghallgatást, mindezt főleg a középfokú iskola szempontjából. Igyekszik megismeréssel alkalmazkodni a nőiességhez, hogy ezzel elősegítse a tanulást, ellensúlyozza a szenvedést okozó és a munkaerőt bénító érzékenységet, az akaratgyengeséget, a hiányos valóságérzéket, a személyeskedést stb. Példákkal bizonyítja, hogy minden tárgyban, még az elvont mathematikában is lehet olyan tárgymegválasztás és olyan tanmenet, mely épít a felsorolt tulajdonságoknak az előnyeire, mely azok érdekében nyomatékos. Kitér rá, hogy bízik a nőiesség önálló fejlődési képességében, hogy az alkalmazkodó pedagógiát is a természeti jelenségekre óhajtja alapítani, de megjegyzi, hogy az utóbbit nem tartja eleitől fogva olyan hatalmas erőnek, mely szükségtelenné tenné a gyengéden beavatkozó megerősítést, kifejlesztést, oltalmazást, az elkülönített és minőségben némileg elágazó oktatást. A koedukációt azért nem helyesli, mert fél a lelki egyéniségeket összezáró hatásától; mert a nőiességnek nagy kultúrértéket tulajdonít az egész emberiség és az egyes család életében is; mert a nevelést, a tanítást teleologikusnak óhajtja; mert óvni akarja az egész női élet művelődésének a folytonosságát, a visszaesés, zökkenés, ellentétnélküli, harmonikus jellemképzést; mert nem tartja nyereségnek, ha megélhetésre, közpályára, felsőiskolára előkészít az iskola, de úgy, hogy a kedély és az elme természetes hajlamai nem találnak kielégítést; mert nem hiszi semmi tekintetben, hogy a pályára készítőnek okvetlenül ilyennek kell lennie, ha egyenjogú akar lenni, nem hiszi ezt még akkor sem, ha a legrövidebb út ilyen volna. A nőiességre, a támogató neveléssel megerősített nőiességre különös súlyt vet épen manapság, mikor fontos, hogy a nő szilárd egyéniséggel szebb, jobb jövőt teremtsen magának, hogy nagyranövesszen belsővilágában minden kivá ó, nemes emberi tulajdonságot; mikor sürgős, hogy művelődés-átaakító rátermettségét ne engedje oda egészen az élet, vagyis a véletlen irányításának; mikor azt parancsolja az ideál, hogy a női erőket ne verje békóba a nekik meg nem felelő fiúiskola vagy fiúiskola-utánzat. Mindezzel szemben *Lange Ilona* a saját és elvtársnői nevében azt vallja, hogy pedagógiai elfogultság a női tanítást külön, előre megállapított mechanikus elvek és férfiízlés szerint vezetni; hogy elvetendő minden specifikus női képzés. Női egyéniség igenis van, női ideálnak is kell lennie, de a női egyéniség kifejlődik a fiúk tananyaga és a fiúk tanításmódja mellett is a szubjektiv appercipiálással, a természet organikus törvényei szerint s épen az a helyes, hogy így fejlődjék, hogy így készüljön az életre s a továbbtanulásra. Amelyik tanításban a nők minden ismeretkörből egyformán kedvükre meríthetnek a fiúkkal, abból fejlődhet csak ki az igazi női pszichologia, a női ideál, mindaz, aminek a koedukáció korántsem ellensége. Emellett a tanítás mellett foghat csak fel a női lélek igazán sokat az életből és a világból s mentől többet fog fel mindebből, annál na-

gyobb lesz mint nő. A mai leánygenerációban gyakori tipus a testileg-lelkileg agyonpréselt, természetellenes, etikettes kényszeralak, gyakori az, akit agyonnyomorítanak művészetnélküli, női kötelességekről moralizáló ifjúsági regények, vagy akit ránevelnek erőszakkal szolgálatra, önfeláldozásra és belső renitenciára; ezek a tipusok el fognak veszni, de az értékes vonások megmaradnak mesterkedések nélkül is, sőt azok még inkább öntudatosabbá válnak. A jövő iskoláiból kevesebb olyan családanya és háziasszony kerül majd ki, akiknek a nimbusát a mindent bearanyozó és a semmit nem kritizáló kegyelet tartja fenn és azok mellett külön kurzusokban jobban meg lehet adni a tanítható háziasszonyi szellemet. Ez utóbbit nagyon fontosnak tartják és szívből kívánják, hogy akadjon rá idő meg pénz. Az ő tudomásuk az, hogy a teljesen különleges női iskolák kísérletei eddig nem értek el igazi sikert, ellenben a közös iskolák még nem okoztak sehol károkat. Sok hozzászólás hangzott el e vitatkozások után. Nagyon figyelemreméltó teszem azt az az aggodalom, hogy az elkülönített iskolák sablonosabbak és kevésbbé szolgálják az egyéni nevelést. De talán legérdekesebb volt az a nézet, hogy a tanításban mégis csak legfontosabb a tanító egyénisége és ha olyan egyéniségek özöne tanítana, mint amilyen a két előadó, akkor mindig igazi női jellemek kerülnének ki az iskolából, bármelyikben mozogna is az a fennvázolt két keret közül.

És tényleg, p. o. a koedukáció ilyen dicsérete sokban jó serkentő a külön-iskola híveinek is. Milyen fontos megkeresni az etikett üres szabályainak az elveszett, szívhezszóló, lélekemelő tartalmát, vagy adni ilyen új tartalmat, vagy — ha egyik sem lehetséges — elvetni a felesleges formát. Milyen nehéz, mennyi tapintatot kíván a családi vagy társasági női kötelességek olyan ismertetése, mely a szükséges önfeláldozásra is rávesz, de emellett lehető önérzetet is sugall; adót és ajándékozottat felemel, nőt és férfit egymás kölcsönös boldogítására nevel! Mennyi körültekintés kell hozzá, hogy a nők halljanak már az iskolában arról, hogy mivel használhatnak épen ők a közéletben, de ne halljanak erről sem többet, sem kevesebbet, mint amennyi szívüket megnyeri, felfogásukat megvilágosítja! Milyen figyelmes gondot igényel az is, hogy a lányok sokféleképen dolgozzanak egymás között! Milyen döntő fontosságú a leghelyesebben elgondolt tervek mellett is a célravezető megvalósulás, mert hiszen Lange Ilona magyarázza, hogy mechanikus kiindulópont mai ideál szerint szervezni az iskolát, de akkor anorganikus következtetés az is, mikor ő előre, határozottan azt vallja, hogy ez a kezdet nem vezet jobbra, mint valami másik, ami másoknak jó! *Sch. M.*

*

A Mária Dorothea-Egyesület igazgatósága május havi ülésében tárgyalta a Tanítónők Otthona épületének kibővítésére szolgáló (18 szoba s egy terem)tervet s költségvetést. Az építést sürgősnek jelezte s fedezésére az alapítványi tőkék egy részét szándékozik fordítani, mivel így azok többet jövedelmeznének, mint ha értékpapírokba fektetik. A költségvetés 90,000 koronáról szól s elég jutányosnak mondható, azonban még szakértőktől fognak reá nézve véleményt kérni. Ezzel az építke-

zéssel hatályon kívül lesz helyezhető az a korábbi határozat, mely szerint saját személyükre szóló alapítványt egyesektől nem fogadnak el s lehetővé válik a tanítónőknek 12,000 korona lefizetésével örökös lakást és eltartást biztosítani a *Tanítónők Otthoná*-ban. A M. D. E. tanítónői szakosztálya május 13-án tartott ülésén a társadalomban szükséges békésebb küzdelemről Perczelné Kozma Flóra értekezett (l. lapunk első cikkét), Martos Ágostonné pedig a «színház és mozi» nevelő hatását fejtegette szabatos szabad előadásában. Utólag megkaptuk az előadás kéziratát, de azt, sajnos, már csak a következő füzetünkben közölhetjük. A M. D. E. fürdőkedvezményeire e helyütt is felhívjuk olvasóink figyelmét.

*

A Mária Dorothea-Egyesület fürdőkedvezményei az 1911. évre. 1. *Szobráncon* az egyesület két tagja az egész idényben a lakás árából 50%-ot, ingyenfürdőt és idénydíjmentességet. 2. *Csizi* jód-brom forrásfürdőben az elő- és utóidényben a gyógyhelyilleték, a fürdő és a lakás árából 50% engedmény. 3. *Stósz* fürdőben az elő- és utóidényben 80 fillérért szoba, a fürdő árából 20% és a gyógydíj elengedése. 4. *Pöstyén* fürdőben négy tagnak a kád- és medencefürdő árából az egész évben 25% engedmény. Mérsékelt árú lakás. 5. *Bártfa* fürdőben egy tagnak díjmentes fürdők, több tagnak félárú fürdők. Külön kérvényre a fürdő «Otthoná»-ban díjmentes lakás. 6. *Szentiványi* Csorbatón a szoba árából 20% engedmény. 7. *Buziás* fürdőben az egyesület tagjainak és hozzátartozóinak a fürdők árából (a moorfürdők kivételével) az egész idényben 30%; az elő- és utóidényben az igazgatósághoz tartozó lakások árából 30% engedmény. 8. *Erzsébet* királyné sósfürdőben Budapesten julius és augusztusban a szobák árából 10% engedmény. 9. *Szováta* fürdőben az összes nyílt fürdőkben 50% engedmény. 10. *Zajzon* fürdőben félárú fürdők és idénydíjmentesség. 11. *Feketehegy* fürdőben május 15-től jun. 30-ig és aug. 20-tól szept. 30-ig a lakásból 75%, a fürdő árából 25%; az egész idényben gyógy- és zenedíjmentesség. 12. *Gyertyánligeten* három tag részére a lakás-, fürdő-, gyógy- és zenedíjból 30% engedmény. 13. *Iglófüreden* az elő- és utóidényben a szobaárakból 15%, ágyneműekből 15% engedmény, gyógy- és zenedíj teljes elengedése; a főidényben a szobaárakból 10%, ágyneműekből 10%, gyógy- és idénydíjból 50% engedmény. 14. *Előpatakon* május 1-től julius 1-ig és augusztus 20-tól szeptember 30-ig a gyógy- és zenedíj fele, a lakás árából 50%. 15. *Koritniczán* a lakás, fürdő, hidegvíz-gyógymód, gyógyhely és zeneilletéknél az elő- és utóidényben 30%, a főidényben 20% kedvezmény. 16. *Balf*-fürdőben az egész éven át teljes gyógy- és zenedíjmentességet, a lakás és fürdő árából 50%. 17. *Marosújvári* kincstári sósfürdőben kedvezményes bérlet és napijegyek gőz-, társas-, kádfürdő és uszodába. 18. *Daruvári* vasas- és iszapfürdőben az elő- és utóidényben a lakás árából 50%, a fürdő árából 50%; a főidényben jun. 15-től aug. 31-ig a lakásból 10%, a fürdőből 50%. 19. *Vihnyén* az I. oszt. különfürdők kivételével a fürdők árából 50% kedvezmény, a lakásból az elő- és utóidényben 50%. 20. *Pavel*-sósfürdő *Szlatinafüreden* egy tag az egész idényben ingyen szobát, takarítást, fürdőt

és zenét; több tagnak napi négy koronáért teljes ellátás (szoba, fürdő és étkezés). 21. *Gánócz*-gyógyfürdőben az elő- és utóidényben a fürdő és lakásból 50%, a főidényben 20% kedvezmény. 22. *Felsőzugón* (ezelőtt Felső-Ruzsbach), Szepes megyében jun. 15-től jul. 15-ig két tag részére a lakás és fürdő árából 50% engedmény. 23. *Kolozsfürdőben* a hideg és meleg fürdő árából 50% kedvezmény, étkezés és lakás jutányosan. 24. *Balatonfüreden* az egész idényben egy tanítónő tagnak teljesen ingyenes lakás, hideg fürdő és a szénsavas fürdő árából 30% kedvezmény. Fürdői kedvezményért az egyesületnek csak tanítással és neveléssel foglalkozó nőtagja folyamodhatik, de csak úgy, ha kérvényéhez mellékeli a folyó 1911. évre szóló tagsági jegyét. A bélyegmentes kérvény a Mária Dorothea-Egyesület elnökségéhez címezve, Budapestre, VIII. ker. Orczy-út 6. szám alá küldendő.

*

A Pedagógium zászlószentelése. Fényes ünnepség keretében avatták fel május 4-én a polg. iskolai tanárjelöltek zászlóját, mely alkalommal a zászlóanyai tisztet a miniszter neje, gr. Zichy Jánosné született Zichy Margit csillagkeresztes hölgy töltötte be. Az ünnepi beszédet Wangel Jenő dr., «főiskola» igazgatója tartotta, miután az ifjúsági énekkar «imája» elhangzott. Ez az ifjúsági ima végtelenül kedves volt szemnek és fülnek egyaránt, mert a két testvérintézet ifjúsága, a Pedagógium és Erzsébet Nőiskola, Bahnert József által vezetett együttes előadása volt, szabatos, üde és lelkes együttműködés. Talán ennek a szép imának is része volt benne, hogy az ünnepi beszédeket meghatottan hallgatta mindenki. Wangel igazgatóét is, melyben a zászlóavatás jelentőségét fejtegette, a zászlóanyának kegyességét megköszönte, s az ifjúság jövő nemzetnevelő hivatását fejtegette. Fekete József ifjúsági elnökét is, melyben fogadalmat tett az ifjúság nevében a zászló alatt végzendő lelkes becsületes munkára. A zászlószögek beverése is folytonos lelkesedés közben folyt le, különösen melegen éljenezte az ifjúság Zichy Jánosné grófnőt és gróf Zichy Jánost, a három államtitkárt és a képezdei ügyosztály vezetőjét Neményi Imrét, kik mind lelkes hazafias munkára buzdították a «zászló alatt» csendesen küzdőket. A szép ünnep történetére még visszatérünk.

*

A fák és madarak napját igen kedves meleg ünnepséggel ülték meg a szepsiszentgyörgyi állami tanítónőképezdében, azzal adva az ünnepségnek mélyebb tartalmat, hogy emlékfákat ültettek az igazgatónőnek, Pálmay Lenkének tiszteletére. Az ünnepi beszédet Sághy Tamás tartotta, méltatva az igazgatónőnek az intézet felvirágoztatása s az új épület létesítése és berendezése körül kifejtett érdemeit. A beszéd alatt az intézeti kertész a fákat a gödrökbe állította s elföldelte, megöntözte. Sághy beszéde után Hadnagy Irén IV. éves növendék vette át a fákat a növendékek nevében s talpraesett, csinos beszédében igéretet tett, hogy szerető gonddal fogja az ifjúság e fákat őrizni s ha majd az élet terhe keserű perceket szerez lelküknek, pillanatnyi derűért emlékezetben e fákhoz fognak visszatérni. Majd az ifjú leánysereg elénekelte Hatvaninak ez alkalomra írt «Üdvözlő dal»-át. A dal

eléneklése után Pálmai a meghatottságtól nehezen induló köszönő szavakat intézett tanári testületéhez s az ifjúsághoz. Az ünnepély után kivonultak a szemerjai erdőbe, hol Osváth Rózsika, gyakorlóiskolai helyettes tanítónő tartott a gyermekseregnek egy igazán mintabeszédet a madár- és favédelemről. A gyakorlósok alkalmi dalokat énekeltek s költeményeket szavaltak. A sikerült ünnepi kirándulásról az alkonyati órákban tértek haza s a feledhetetlen napnak kedves emlékével lelkük még sokáig telve lesz.

*

A M. Gazdasszonyok Egyesületének jubileuma. Lapunk zártakor folyt le a M. G. E. alapításának 50 éves évfordulóját ünneplő közgyűlés, melyet ezúttal itt csak felemlítünk, hogy következő füzetünkben érdeme szerint méltassuk, ismertetvén egyúttal az egyesület 50 éves történetét is. Nem fog kiveszni szivünkből addig az a felmagasztosult érzelem, mely a közgyűlésen mindenkit elfogott Damjanichné nemes emlékezetének felidézése miatt. Hisszük, hogy Zichy Sarolta, az új elnök, családi hagyományai miatt is, Damjanichné iránt érzett tiszteleténél fogva is a régi nemes szellemben fogja az egyesületet vezetni s az árvaházat felvirágoztatni.

*

A Magyar Urinők Egyesülete igazgató-választmányának nevében az elnökség tudomására hozza az egyesület tisztelt tagjainak, hogy az egyesület a Magános Urinők Otthoná-t f. évi augusztus hó 1-én, VIII. ker., Mária-u. 56. sz. alatt levő bérházban (Üllői-út és Mária-utca sarkán) megnyitja. Az egyesület hivatalos irodája is már május hó 20-tól kezdve ide helyeztetett át. Hivatalos órák naponkint (vasárnapok és ünnepek kivételével) d. u. 3—6 óra között tartatnak, amidőn az Otthonba leendő felvételek ügyében is kívánt felvilágosítások itt megadatnak. A mai napig 107 a jelentkezők száma.

*

Londonba utazó tanítónőknek melegen ajánlhatjuk a *Hotel Westbourne* nevű boardinghouse-t a város legelőkelőbb és legegészségesebb részében, a főközlekedési vonalak mellett (137 Westbourne Terrace, Hyde Park W.). Ebben az izléssel és kényelemmel berendezett és jól vezetett házban mindig kellemes, főleg női társaságot és jó ellátást találnak igen jutányos áron. A penzió (szoba, reggeli, lunch, aftn thea, dinner) napi 6, heti 35 shillingnél kezdődik. A tulajdonos, kit a szerkesztő személyesen is ismer, magyar úri ember és szívesen szolgál mindennemű útmutatással.

IRODALOM.

E. Gondos Emma. PÉLDATÁR AZ ALSÓFOKÚ LEÁNYISKOLÁK KÉZIMUNKA TANÍTÁSÁHOZ. Budapest, 1911. Kiadja Budapest székesfőváros. Ára 4 korona.

Ritkán okozott iskolai taneszköz megjelenése nagyobb és általánosabb örömet, mint ez a kézimunkatanítási példatár, mely valóban régen érzett és mindig fájlalt hiányt pótol és sürgős szükséget elégít ki. És semmi sem mutatja fényesebben, hogy a szakfelügyelet szervezése a főváros iskoláinak fejlődésére a hiányok felismerésére és javítására milyen elhatározó fontosságú, mint épen ennek a csinos kiállítású füzetnek a keletkezése. A kézimunkatanítónők régóta tanácstalanul állottak, mikor a tanterv keresztülvitelét megkísérlették és régóta sóhajtoztak izléses, stílszerű és főként magyaros minták után — a nagyobb mintagyűjtemények drágák és iskolai használatra csak a felsőbb fokon alkalmasak — de panaszuk visszhang nélkül hangzott el mindaddig, míg a szakfelügyelők hivatalos jelentése kérő szavaknak súlyt nem adott. Györgyi Kálmán a rajztanítás szakfelügyelője és Dorogsághyné Rapos Aranka a kézimunka-tanítás szakfelügyelője azzal törekedtek a felismert hiányon sürgősen segíteni, hogy a fővárosi leányiskolák egyes osztályaiban megkísérelték a rajztanítást összekapcsolni a kézimunkatanítással. Az eredmény általában igen kielégítő, helyenkint meglepően jó volt. Ez a tapasztalat indította Györgyi Kálmán szakfelügyelőt arra, hogy javasolja a székesfőváros tanácsának ennek a példatárnak kiadását. Ez hosszú sorát foglalja magában a jó mintáknak, melyek megmutatják módját annak, miként kell egyszerűbb kézimunkák egybeállítását, díszítményének megtervezését megkezdeni, a vázlatot hogyan kell fejleszteni és befejezni. Kívánatos volna, ha a leányiskolák kézimunkatanítása e példatár révén az eddiginél intelligensebb irányra kapna és ezzel a leányok kézimunkája arra a kulturális magaslatra emelkednék, amelyet ma már — közművelődésünk egyéb ágait szem előtt tartva — joggal megkívánhatunk. Leányiskoláink kézimunkatanításánál eddig ugyanis általában ötletszerűen összehordott, divatlapokból szerzett vagy az ú. n. «elő̈nyomda»-boltokban szövetre nyomott mintának gépies utánzásában, illetőleg kivarrásában merült ki a kézimunkatanításnak az a része, a mely éppen hivatott volna a leányok alakítóképességét fejleszteni és izlésüket nemesbíteni.

Györgyi Kálmán javaslata, mely a főváros alsófokú leányiskolák baján kívánt segíteni, a főváros áldozatkészségéből a kitűnően szerkesztett példatárral immár testet öltött, s hisszük, hogy az országszerte

hangoztatott panasz tárgyát is meg fogja szüntetni. Kívánjuk, hogy minden leányiskola számára tegyék lehetővé a kitűnő munka megszerzését, még pedig nem csak hivatalos ajánlás által, hanem, ahol az iskola anyagi ereje erre a kis áldozatra sem képes *állami* ajándékozás útján. Nem csak a tanítványokra lesz e mű izlésfejlesztő és munkára ösztönző, a tanítőnőket is gondolatra ébreszti és alkotni tanítja.

A műben közölt választékos izlésű minták egy része gyermekek sikerültebb tervezési kísérletei közül való, jórészüket azonban *E. Gondos Emma* fővárosi rajztanítónő tervezte. A színes sokszorosítást a székesfőváros házi nyomdája végezte. Ára 4 korona. Kapható a székesfőváros nyomtatványraktárában (Központi Városház).

*

Az első magyar Goethe-életrajz. Goethének eddig nem volt magyar életrajza. Most jelent meg Goethe első eredeti magyar életrajza *Barabás* Ábel tollából a Kisfaludy-Társaság *Költők és írók* című gyűjteményében. Barabás Ábel nagy szakismerettel válogatta ki a legjellemzőbb adatokat, s így sikerült neki a magyar olvasó tájékoztatására nagyon hasznos könyvet írnia, amelyből a maga teljes nagyságában bontakozik ki Goethe hatalmas egyénisége. A szép könyvet csinos kiállításban a Franklin-Társulat adta ki; ára Goethe arcképével díszített csinos karton-kötésben 2 korona 50 fillér.

*

A «Vasárnapi Ujság» május 28-iki száma szép képekben közli a legfrissebb aktualitásokat, köztük a *franciaországi repülőgép-katasztrófa képeit* s az áldozatul esett minisztereket, a turini kiállítási sportünnepeket, a tavaszi lóversenyt, Strauss «Rózsalovag»-jának budapesti előadását (feltűnő szép képekben). Egy közlemény a sárközi nép művészetét mutatja be. Szépirodalmi olvasmányok: *Szász* Béla és *Mezey* Sándor verse, *Kaffka* Margit novellája, *Rákosi* Viktor regénye, Marcelle *Tinayre* franciából fordított regénye. Egyéb közlemények: az elhunyt báró *Bánffy* Dezső arcképe, kép *Achim* András temetéséről, *Mahler* Gusztáv és *Harmat* Hedvig arcképei, a budapesti katonai díjlovaglás nyertesei, tárcacikk a hétről s a rendes rovatok: Irodalom és művészet, sakkjáték, stb. A «*Vasárnapi Ujság*» előfizetési ára negyedévre öt korona, a «Világkrónika»-val együtt hat korona. Megrendelhető a «Vasárnapi Ujság» kiadóhivatalában (Budapest, IV. ker., Egyetem-utca 4. szám). Ugyanitt megrendelhető a «Képes Néplap», a legolcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre két korona 40 fillér.